

Samenwerken en uitbesteden: georganiseerde misdaad in beeld

Fenomeenbeelden 2024

Samenwerken en uitbesteden: georganiseerde misdaad in beeld

Fenomeenbeelden 2024

In opdracht van de Nationaal Intelligencecoördinator van de politie en de politiechef van de Eenheid Landelijke Expertise en Operaties zijn in 2024 strategische fenomeenbeelden opgesteld. Deze hebben betrekking op de geprioriteerde veiligheidsthema's van de politie zoals opgenomen in de Nationale Intelligence Agenda (NIA). Het rapport Samenwerken en uitbesteden: georganiseerde misdaad in beeld is onderdeel van deze reeks.

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1. Introductie	8
2. Algemeen beeld	14
3. Fenomeenbeeld per NIA-thema	22
3.1. Georganiseerde drugscriminaliteit in beeld.....	24
3.2. Mensenhandel in beeld.....	36
3.3. Online fraude in beeld.....	50
3.4. Geweld van de georganiseerde misdaad in beeld.....	62
3.5. Contraterrorisme, Extremisme en Radicalisering (CTER).....	74
3.6. Dreigingsbeeld milieucriminaliteit	80

Voorwoord

In een wereld die steeds complexer en onvoorspelbaarder wordt, staan we voor een breed scala aan veiligheidsuitdagingen. De hedendaagse dynamiek van technologische ontwikkelingen, vervagende grenzen en maatschappelijke veranderingen brengt nieuwe dreigingen en risico's met zich mee. Denk bijvoorbeeld aan de groeiende markt voor de handel in emissierechten, waar de omzet een aantrekkelijk doelwit vormt voor fraude en witwassen. Daarnaast heeft online fraude een grote impact op slachtoffers, met schadebedragen die oplopen in de tientallen miljoenen. De Nederlandse drugsmarkt blijft onverminderd groot, en ons land fungeert als belangrijke hub voor invoer, doorvoer, uitvoer en productie. Tot slot zien we een toenemend aantal aanslagen met vuurwerk, wat niet alleen voor overlast zorgt, maar ook voor gevaarlijke situaties in de samenleving. Deze voorbeelden onderstrepen de urgentie om effectieve strategieën te ontwikkelen tegen georganiseerde misdaad en de bijbehorende risico's.

Om hierop te kunnen reageren en goede beslissingen te nemen, is het cruciaal om inzicht te krijgen in de relevante criminele fenomenen die zich hierin ontwikkelen en voordoen. In het licht van deze complexe buitenwereld presenteren wij dit overkoepelende document met verschillende fenomeenbeelden over georganiseerde criminaliteit.

Deze fenomeenbeelden geven een helder overzicht van de patronen, ontwikkelingen en dreigingen die de veiligheid van de maatschappij op bepaalde thema's beïnvloeden. De inhoud van de verschillende rapporten is het resultaat van intensieve samenwerking tussen verschillende intelligence onderdelen, expertises en doorlopend contact met belangrijke stakeholders. Dit biedt ons een waardevol instrument om zowel op strategisch als operationeel niveau te anticiperen en te reageren op veiligheidsvraagstukken.

Kijkend naar de toekomst zal de Nationale Intelligence Voorziening (in oprichting) ons nog beter in staat stellen om vanuit één gedeelde Nationale Intelligence Agenda (NIA) te opereren en gezamenlijk passend inzicht, overzicht en doorzicht te creëren. Dit document markeert een belangrijke stap in de richting van deze nabije toekomst. Het vormt een fundament waarop we ons verder ontwikkelen en waarop wij de nationale veiligheid in een steeds complexere omgeving kunnen waarborgen. Ik nodig u van harte uit om dit document zorgvuldig te lezen en de inzichten die het biedt te benutten waar mogelijk.

Tot slot wil ik mijn waardering uitspreken voor de onderzoekers van dit overkoepelende document en de specifieke fenomeenbeelden. Dank aan allen die hebben bijgedragen aan de totstandkoming van deze publicatie!

Paul Wiggemansen

Nationale Intelligence Coördinator
Kwartiermaker Nationale Intelligence Voorziening

Introductie

De politie scherpt elk jaar haar strategische koers aan om de Nederlandse samenleving zo veilig mogelijk te maken en te houden. Deze aanscherping vindt plaats tegen de achtergrond van actuele criminele ontwikkelingen, maatschappelijke veranderingen, samenwerking met ketenpartners en politieke prioriteiten. Het spreekt vanzelf dat het hier om een complex proces gaat.

Een van de methoden om op deze complexiteit meer vat te krijgen, is de Nationale Intelligence Agenda (NIA). De NIA wordt door de politie in samenwerking met het Openbaar Ministerie gebruikt om criminaliteitsbestrijding op nationaal niveau te prioriteren. Een kernaspect van de NIA is het verbeteren van de informatiepositie van de politie ten aanzien van bepaalde criminele fenomenen. Deze fenomenen komen voort uit de Veiligheidsagenda van het ministerie van Justitie en Veiligheid. In de periode 2019-2022 zijn de volgende zes fenomenen als prioriteit vastgesteld:

1. Georganiseerde drugshandel
2. Georganiseerd geweld
3. Mensenhandel
4. Cybercrime
5. Milieucriminaliteit
6. Contraterrorisme, extremisme en radicalisering (CTER)

In het kader van de NIA is op deze zes fenomenen door medewerkers van de Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) en Eenheid Landelijke Expertise en Operaties (LX) informatie verzameld, verwerkt, veredeld en met (nationale en internationale) opsporingspartners uitgewisseld. Daarnaast is de informatie door onderzoekers van de afdeling Onderzoek & Analyse van de LO/LX op strategisch niveau geanalyseerd om inzichten te genereren. Per fenomeen is onderzoek gedaan naar mogelijke trends en ontwikkelingen op het gebied van pleegwijze, omvang, daders of criminele samenwerkingsverbanden, gevolgen voor de Nederlandse samenleving en verwachtingen voor de nabije toekomst. Ook werd speciaal aandacht aan jeugdige aanwas besteed. De resultaten zijn vastgelegd in zogeheten fenomeenbeelden.

De fenomeenbeelden staan hiermee in een traditie van strategisch onderzoek bij de politie. Al sinds 2004 blikt de politie middels openbare rapporten in vierjaarlijkse cycli terug op bepaalde vormen van georganiseerde criminaliteit. Met bijna 20 jaar ervaring in dergelijk onderzoek is de LO/LX bij uitstek in staat om eventuele veranderingen in criminele fenomenen te duiden en in een bredere context te plaatsen. De fenomeenbeelden dienen daarmee als input voor het opstellen van beleidsadvies, projectprogramma's en de Veiligheidsagenda.

Gezien de grote omvang van de afzonderlijke fenomeenbeelden, worden in dit overkoepelende rapport de belangrijkste ontwikkelingen per NIA-thema beknopt weergegeven. Elk fenomeen wordt kort en bondig besproken zodat de lezer snel inzicht krijgt in wat de opsporingsinstanties per thema opviel. Daaraan vooraf wordt in dit overkoepelende rapport ook een korte uitstap gemaakt naar enkele dwarsverbanden en een algemene reflectie op ontwikkelingen binnen de NIA-thema's. Hier is deels ook de titel van het rapport aan ontleend. De onderzochte criminaliteit wordt in onderlinge samenhang gepleegd waarbij vaak delen van het criminele traject worden uitbesteed.

Onderzoekskaders

De afzonderlijke fenomeenbeelden geven een overzicht van criminele trends en ontwikkelingen die door onderzoekers van de LO/LX op de geprioriteerde NIA-fenomenen werden gesignaleerd. Als onderzoeksperiode werd 2019-2023 gehanteerd, de periode waarop de Veiligheidsagenda betrekking had, plus een jaar extra uitloop. Bij drugs en geweld is soms ook teruggekeken naar 2017 of zelfs 2016 om eventuele trends over langere periode te kunnen volgen. Verder werden in de fenomeenbeelden drie specifieke onderzoekskaders gehanteerd.

Het eerste kader betrof georganiseerde misdaad. De nadruk lag op ernstig strafbare feiten die werden gepleegd door twee of meer samenwerkende personen met het oog op materieel dan wel financieel gewin. In een juridische context moet hierbij aan artikel 140 Wetboek van Strafrecht worden gedacht.

Het tweede kader was een afbakening naar deelonderwerpen. Binnen elk NIA-thema omvat georganiseerde criminaliteit diverse, uiteenlopende onderwerpen. Om de strategische analyses af te bakenen, werden daarom bepaalde accenten aangebracht. Hierdoor kon gericht naar specifieke onderwerpen binnen de politiesystemen worden gezocht. Zo werd bij een omvangrijk onderwerp als cybercrime het accent op online fraude gelegd. Voor het thema milieu, dat eveneens een breed scala aan onderwerpen omvatte, werd de analyse beperkt tot twee onderwerpen, te weten criminaliteit bij de verwerking van kunststofafval en vormen van milieucriminaliteit die met nieuwe regelgeving omtrent klimaatverandering verband kunnen houden. Voor het thema geweld werd de nadruk gelegd op moord en doodslag in het criminele milieu, evenals aanslagen met explosieven. Bij het thema drugs werden de meest voorkomende vormen van georganiseerde criminaliteit geanalyseerd. Bij het thema mensenhandel werden de vormen seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting meegenomen. Voor CTER werd gekeken naar personen en groepen die vanuit een bepaald wereldbeeld bereid leken om geweld te plegen.

Het derde kader betrof een geografische afbakening. De fenomeenbeelden richtten zich op georganiseerde misdaad in relatie tot Nederland, exclusief het Caribische deel van het Koninkrijk der Nederlanden. Dat wil echter niet zeggen dat de transnationale aard van de onderzochte fenomenen buiten beschouwing werd gelaten. Als er in de geanalyseerde data een directe relatie of link met het buitenland was, werd deze informatie ook onderzocht.

Voor verdere verdieping en gedetailleerde informatie over de gebruikte (politiële) onderzoeksdata, methodologie en kanttekeningen wordt verwezen naar de onderliggende fenomeenbeelden. Deze zijn, met uitzondering van CTER, via de volgende link of QR-code op te vragen.

<https://www.politie.nl/informatie/publicaties-over-georganiseerde-criminaliteit.html>

2

Algemeen beeld

Hoewel de fenomeenbeelden uiteenlopende onderwerpen behandelen en daarmee op zichzelf staan, werden er in de analyses ook enkele terugkerende elementen en dwarsverbanden gesignaleerd. Deze overeenkomsten zeggen op hun beurt in brede zin iets over het huidige karakter van de georganiseerde misdaad in Nederland. Omdat een groot deel van de bestrijding van georganiseerde misdaad in Nederland betrekking heeft op drugshandel, moet wel rekening worden gehouden met een mogelijke drugsbias. Met deze kanttkening in het achterhoofd gaat het om de volgende kenmerken.

Drugshandel omvangrijk

Het was kenmerkend dat van alle fenomenen, drugshandel de grootste omvang in termen van aantal daders kende. Zo stonden tussen 2017 en 2023 in de politiesystemen 18.522 unieke personen als verdachte van drugscriminaliteit geregistreerd. Met andere woorden, het ging jaarlijks om duizenden personen die bij een of andere vorm van drugshandel als verdachte door de politie werden geregistreerd. Bovendien was er ook een onbekend aantal personen in de drugshandel dat niet als zodanig door de politie werd opgemerkt, het *dark number*.

Wat dark numbers betrof bleek het gebruik van cryptotelefoons in het criminele milieu een eye-opener. Cryptotelefoons zijn speciaal geprepareerde telefoons waarmee versleutelde berichten binnen gesloten groepen worden verstuurd. Deze telefoons waren tijdens de onderzoeksperiode gewild onder criminelen omdat zij dachten dat de berichten zodanig versleuteld waren dat deze niet door de politie waren te achterhalen. Dat was echter een misvatting. In de onderzoeksperiode werden de servers van verschillende encrypted communicatiesystemen zoals SKY ECC, EXCLU en ANOM in beslag genomen. Bij een grote aanbieder van encrypted communicatie als SKY ECC bleken wereldwijd 172.000 unieke accounts actief te zijn. Daaronder waren meer dan tienduizend accounts aan drugshandel te relateren die daarbij in het Nederlands communiceerden, of in Nederland gesitueerd waren. Als in het oog wordt gehouden dat deze communicatiesystemen destijds relatief duur in gebruik waren en daarom niet bij kleinere straathandelaren werden aangetroffen, is dit een sterke indicatie dat duizenden personen betrokken zijn in het criminele drugsmilieu als tussen- of groothandelaar.

Het totaal aantal verdachten voor de andere NIA-thema's was aanzienlijk minder, hoewel ook niet gering. Voor het specifieke misdrijf 'bankhelpdeskfraude' werden bijvoorbeeld 1878 unieke verdachten tussen 2019 en 2023 geregistreerd. Dat is in vier jaar tijd gemiddeld meer dan één verdachte per dag. Daarnaast kwamen over online fraude alleen al in 2023 bijna 70.000 aangiften en meldingen bij de politie binnen. Verder werd bij mensenhandel gemiddeld één verdachte per dag geregistreerd. Of neem binnen het NIA-thema georganiseerd geweld de aanslagen met explosieven. In 2023 hield de politie in de Eenheid Rotterdam 199 verdachten aan voor betrokkenheid bij explosies en schietincidenten. Dat is bijna om de dag één persoon in één bepaalde regionale eenheid.

Verwevenheid

Uit politiegegevens bleek niet alleen dat er sprake was van een omvangrijke criminele drugs-wereld, maar ook dat deze nauw was verweven. Criminele samenwerkingsverbanden in de drugs-wereld opereerden dan ook niet elk in een eigen vacuüm, maar vormden welhaast één groot onderling verbonden netwerk. Ook individuele geweldsspecialisten, witwassers en online fraudeurs waren aan deze netwerken te linken. Alleen daders van mensenhandel, milieudelicten en CTER leken relatief weinig actief in het drugsnetwerk.

Het omvangrijke drugsnetwerk met zijn onderling verbonden contacten doet denken aan de sociale experimenten van Stanley Milgram in de jaren '60. Hij liet zien dat het mogelijk was om twee willekeurige personen via een kleine keten van gemeenschappelijke kennissen met elkaar te verbinden, het zogeheten kleine-wereld-verschijnsel. Dit verschijnsel kan ook naar het criminele milieu worden doorgetrokken. In dit milieu is er altijd wel iemand die tussen verschillende personen een verbinding kan leggen. In de context van het NIA-thema drugs, zou dus van een crimineel kleine-wereld-verschijnsel kunnen worden gesproken.

De analyse van in beslaggenomen encrypted communicatiesystemen ondersteunde deze zienswijze. Neem bijvoorbeeld een relatief klein encryptiesysteem als ANOM waar wereldwijd 12.000 unieke accounts op actief waren. In het fenomeenbeeld drugs liet sociale netwerkanalyse zien dat 99% van de gebruikers (accounts) van ANOM gemiddeld via 3,5 accounts met elkaar waren verbonden. Dat wil zeggen, een willekeurig persoon kon binnen het ANOM-netwerk in minder dan vier stappen contact leggen met een willekeurig ander persoon. Deze contacten waren zeker niet louter hypothetisch. Zo hadden twee Nederlandstalige ANOM-accounts daadwerkelijk contact met 476, respectievelijk 309 andere ANOM-accounts.

Polykarakter

Mede door de verwevenheid tussen criminele actoren heeft de georganiseerde misdaad in Nederland een polykarakter. Dit polykarakter kwam in de analyse op twee manieren naar voren.

Ten eerste waren misdaadondernemers doorgaans op meerdere criminele terreinen actief. Er was in dit geval sprake van polycriminaliteit. Deze polycriminaliteit had veelal betrekking op delicten die in dezelfde categorie vielen. Een teler van cannabis bijvoorbeeld, was doorgaans ook betrokken bij de handel van andere soorten verdovende middelen. Evenzogoed waren smokkelaars van cocaïne betrokken bij de handel in synthetische drugs. Andersom hadden synthetische drugsproducenten ook cocaïne-trajecten uitstaan. Maar verdachten pleegden ook delicten die in andersoortige categorieën vielen. Onder de groep verdachten van drugs-misdrijven onder de 23 jaar met antecedenten, bleek bijvoorbeeld dat bijna 70% vermogens-misdrijven had gepleegd. Diverse online fraudeurs bleken hun winsten in de drugshandel te willen investeren. Ook ondergrondse bankiers waren bereid om drugslijnen mee te financieren. Alleen daders van mensenhandel, milieucriminaliteit en CTER waren relatief weinig betrokken bij andere criminele activiteiten.

Een tweede reden om te wijzen op het ‘polykarakter’ van de georganiseerde misdaad in Nederland, was dat het aan monopolieposities in de onderwereld ontbrak. Geen individu of organisatie had de volledige controle over een bepaalde handelsmarkt of criminele activiteit. Uiteraard waren sommige ‘spelers’ wel groter dan andere, maar zelfs dan wisten zij nog geen criminele markt te domineren of prijzen te dicteren. Er was simpelweg te veel concurrentie. Dit hing samen met het criminele kleine-wereld-verschijnsel. Er kon tamelijk eenvoudig worden uitgeweken naar criminele relaties die een aantrekkelijker prijs- of kwaliteitsaanbod deden. Een mogelijke uitzondering daarop was de handel in explosieven. Hier leek sprake van een gering aantal aanbieders.

Transnationaal

De talloze verbindingen die binnen de georganiseerde criminaliteit werden geconstateerd, beperkten zich niet tot Nederland maar strekten zich ook uit naar het buitenland. Anders gesteld, criminele netwerken in Nederland waren vaak met criminele netwerken in het buitenland verbonden. De georganiseerde misdaad in Nederland is daarom transnationaal te noemen. Dit geldt voor de drugshandel, bepaalde vormen van online fraude, de mensenhandel en milieucriminaliteit. Maar ook voor het plegen van geweld werden soms personen uit het buitenland ingezet of gewelddadigheden over de landsgrenzen aangekocht. In relatie tot CTER bleek zelfs dat buitenlandse statelijke actoren geweldplegers uit het Nederlandse criminele milieu inhuurden voor het plegen van aanslagen op politieke tegenstanders. Verder vond crimineel geld, ongeacht of het afkomstig was uit de drugshandel, mensenhandel, online fraude of overtreding van de milieuregels, geregeld zijn weg naar het buitenland om daar uit het zicht van de Nederlandse overheid te komen.

Uitbesteden

Een grootschalig netwerk aan criminele participanten zorgde ervoor dat het criminele proces makkelijker in onderdelen kon worden opgeknipt en uitbesteed. Makkelijker, omdat ontbrekende vaardigheden of capaciteiten simpelweg werden ingehuurd. Door het criminele kleine-wereld-verschijnsel was er altijd wel iemand die iemand kende die tegen een bepaalde vergoeding een deeltaak op zich wilde nemen. Een criminele organisatie hoefde daarom niet alles zelf in huis te hebben, maar kon bepaalde taken tegen concurrerend tarief uitbesteden.

De fenomeenbeelden laten verschillende voorbeelden van uitbesteding zien. Voor het transport van drugs, het uithalen van containers, of het opslaan van drugs waren verschillende brokers (bemiddelaars) te vinden die hiervoor mensen regelden. Voor het plegen van online fraude werden bepaalde activiteiten ingekocht. Te denken viel aan het leveren van zogeheten bellijsten met potentiële slachtoffers, bescrpts, *phishing kits* en geldezels die hun bankrekening ter beschikking wilden stellen. In de mensenhandel werden verschillende faciliteerders onderscheiden die in het uitbuitingsproces een deeltaak op zich namen. Verder kon iedere crimineel die voldoende winst maakte, professionele witwassers inhuren om crimineel geld een schijnbaar legitieme herkomst te verschaffen. Als crimineel geld naar het buitenland moest worden verplaatst, namen diverse ondergrondse bankiers deze taak tegen een klein percentage (3-6%) voor hun rekening. Zelfs als een crimineel project mislukte, konden outsiders een oplossing bieden. Bij ernstig verstoorde relaties konden personen worden ingehuurd voor het plegen van geweld.

Jeugdige aanwas

Een neveneffect van de omvangrijke criminele wereld, de verwevenheid, het polykarakter en het ingeburgerde patroon van uitbesteden, maakte dat deze wereld tamelijk laagdrempelig was en relatief makkelijk toegankelijk voor nieuwkomers.

In het verleden werd bij nieuwkomers vaak in termen van zij-instromers gedacht. Daarmee werden personen bedoeld die zelf geen crimineel verleden hebben, maar door bepaalde *life turning events* het criminele milieu werden ingezogen. Te denken viel aan iemand die door zijn huwelijkspartner betrokken raakte bij activiteiten van een criminele schoonfamilie. Of een zakenman die door een faillissement bereid was om zwart bij te verdienen.

Maar bij nieuwkomers moet de laatste jaren ook aan jeugdige aanwas worden gedacht. Zo was ruim 16% (N=3.082) van het totaal aantal verdachten in druggerelateerde onderzoeken jonger dan 23 jaar. Over het algemeen had de betrokkenheid van deze en andere jongeren niets met *life turning events* te maken maar simpelweg het treffen van de verkeerde familieleden, kennissen en vrienden. Of de verkeerde online community. Hierbij was de groei van moderne communicatieplatforms een faciliterende factor voor offline criminaliteit. Jongeren kregen op bepaalde sociale media vrij openlijk ‘klussen’ aangeboden, zoals het uithalen van verdovende middelen uit containers in de haven, het beschikbaar stellen van hun bankrekening, het plaatsen van een explosief bij een woning of sekswerk.

Geen onbekende van de politie

Verdachten van een delict dat in één van de NIA-categorieën viel, waren doorgaans al eerder bij de politie in beeld gekomen. Bijvoorbeeld, 92% van de jongeren (onder de 23 jaar) die voor druggerelateerde misdrijven geregistreerd stond, had al eerder politieantecedenten. Ruim de helft van deze groep had zes of meer antecedenten op zijn of haar naam. Eén derde had zelfs meer dan tien antecedenten. Daarmee waren zij als veelpleger te bestemmen. Ook plegers van bankhelpdeskfraude hadden gemiddeld bijna zeven antecedenten bij de politie op hun naam staan. De gemiddelde schutter van een liquidatie werd zelfs aan 27 criminele feiten gekoppeld. De enige uitzondering leken plegers van milieufraude te zijn. Zij hadden doorgaans geen (uitgebreid) strafblad.

Criminele winst

Georganiseerde misdaad is gericht op het behalen van winst. Maar waar een enkeling uit de fenomeenbeelden daadwerkelijk crimineel vermogen wist op te bouwen, lukte dit vele anderen niet. Zij bleven steken in uitgaven die onder de noemer ‘leefgeld’ kunnen worden geschaard. Dit zijn uitgaven die onder de meldgrens van financiële poortwachters blijven of simpelweg in het gewone betaalverkeer niet opvallen. Te denken viel aan kleinere contante uitgaven voor boodschappen, benzinegeld, of incidenteel grotere, veelal contante uitgaven voor de aanschaf van merkkleding, een nieuwe televisie of vakanties in het buitenland.

Een deel van de criminele omzet ging verder op aan ‘bedrijfskosten’. Dit zijn uitgaven die in het kader van het criminele bedrijfsproces moeten worden gemaakt. Te denken viel aan de aankoop van drugs (om door te verkopen), dekladingen, bellijsten voor fraudeurs, als ook het

‘salaris’ van criminele medewerkers en de kosten van elk crimineel deeltraject dat werd uitbesteed.

Slechts een klein aantal criminelen wist voldoende illegaal vermogen op te bouwen om uitgaven of beleggingen in de Nederlandse bovenwereld op de langere termijn te doen. Hierbij ging het om de aankoop van vastgoed, al dan niet voor eigen gebruik of als investering, het opzetten van een legale onderneming om zich richting de buitenwereld als succesvol ondernemer te kunnen presenteren of het aanhouden van *off-shore* bankrekeningen om buiten het zicht van de overheid vermogen op te bouwen. Dergelijke investeringen en uitgaven waren vooral bij tussen- en groothandelaren in de drugs en milieufraude te constateren. Het merendeel van de mensenhandelaars, online fraudeurs, geweldplegers en CTER-subjecten bereikte in Nederland niet dit niveau.

Conclusie

Nederland kent een omvangrijke, transnationale misdaadmarkt. Dit is op zich geen nieuwe constatering. Wat daarentegen vaak over het hoofd wordt gezien, is de omvang van deze markt. Vooral de illegale drugshandelsmarkt lijkt in termen van het aantal betrokkenen groter te zijn dan menigeneen beseft. Daarbij dient ook het polykarakter van deze markt te worden benadrukt. Misdaadondernemers zijn doorgaans bij meerdere en verschillende criminele projecten betrokken. Tegelijk worden criminele projecten in deeltrajecten uitbesteed. Mede hierdoor is de misdaadmarkt tegenwoordig relatief makkelijk toegankelijk geworden. Toch is het geen markt waarin iedereen succes heeft. Het merendeel weet onvoldoende crimineel vermogen op te bouwen om lange termijn investeringen in de bovenwereld te kunnen doen. Het is dan ook tekenend dat verdachten door de jaren heen herhaaldelijk bij de politie in beeld komen.

3

**Fenomeen-
beelden per
NIA-thema**

3.1 Georganiseerde drugscriminaliteit in beeld

Het fenomeenbeeld drugs richt zich op de georganiseerde drugscriminaliteit. Centraal staan de productie en/of handel van cannabis (hennep en hasj), cocaïne, synthetische drugs (inclusief precursoren, chemicaliën), nieuwe psychoactieve stoffen (NPS), illegale medicijnen, heroïne en lachgas. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen. Voor meer informatie wordt naar “Georganiseerde drugscriminaliteit in beeld; Fenomeenbeeld 2024” verwezen.

Georganiseerde drugscriminaliteit in cijfers

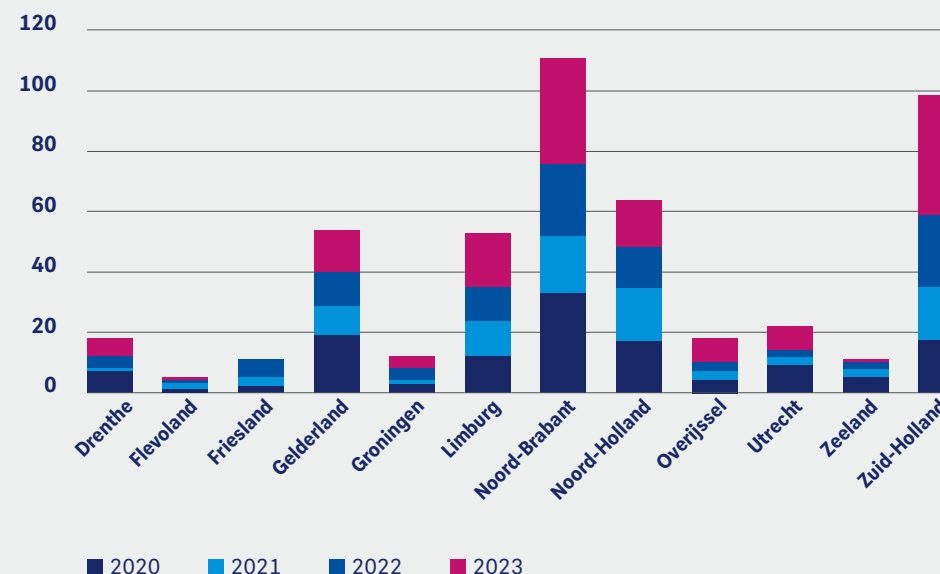
Tabel Inbeslagnames in Nederland naar type drugs in kilogram

Bron: Douane.

	2020	2021	2022	2023
Hasj	1010	172	293	253
Hennep (Marihuana)	514	734	5492	3832
Cocaïne	48.891	71.796	51.447	59.116
MDMA	519	259	363	377
Amfetamine	34	19	32	25
Methamfetamine	17	20	82	474
Heroïne	105	1734	2611	19
LSD	1	4	6	37
Qat	9137	2887	3265	684

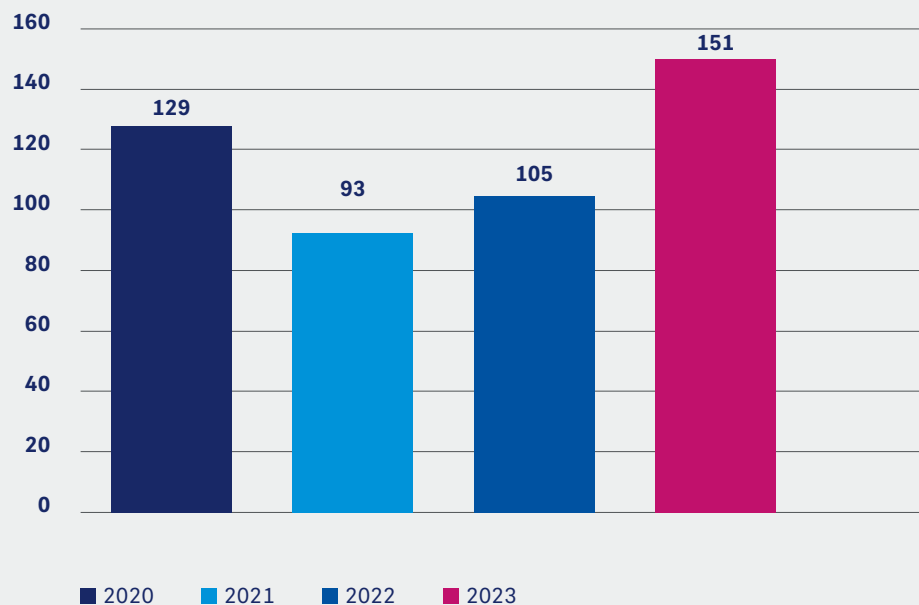
Productielocaties per provincie

Bron: Nationaal Overzicht Drugslocaties 2020-2023 (politie)

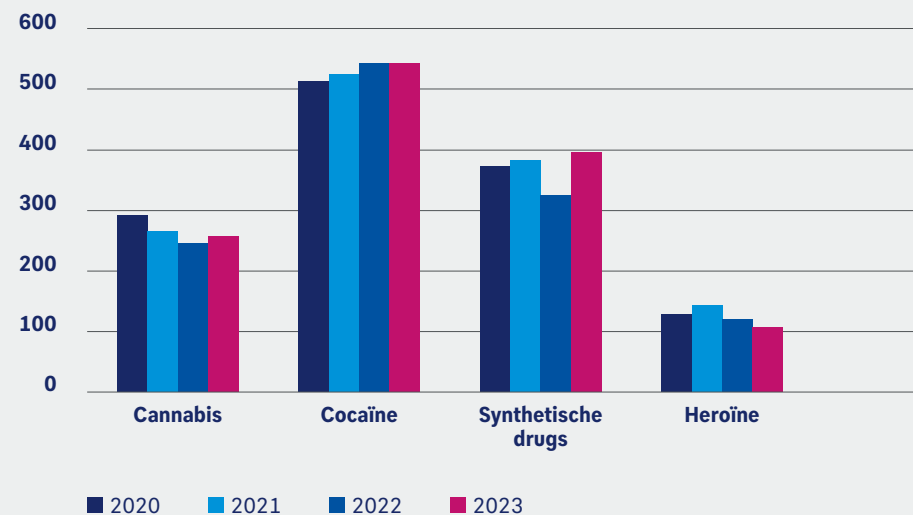
Aantal aangetroffen productielocaties in Nederland per jaar (synthetische drugs, cocaïne en heroïne)

Bron: Politie (2024), Nationaal Overzicht Productielocaties.

Aantal geregistreerde opsporingsonderzoeken naar drugscriminaliteit per jaar

Bron: Summ-IT.

Pleegwijze

De Nederlandse georganiseerde drugscriminaliteit was hoofdzakelijk transnationaal van aard. Daarbij was polydrugshandel veelal de norm, zowel op groot- tussen- als detailhandelsniveau. Verder was er ook sprake van polydrugsproductie.

Nederlanders in de georganiseerde drugscriminaliteit waren hoofdzakelijk in en vanuit Nederland werkzaam. Ook waren zij in het buitenland actief om deze handel te faciliteren. Nederlandse personen in de groothandel van drugs werden in 44 verschillende landen gelokaliseerd. In de top vijf stonden Duitsland, België, Spanje, Turkije en de Verenigde Arabische Emiraten. Nederlanders waren niet of nauwelijks betrokken in de buitenlandse tussenhandel en detailhandel.

De import van cocaïne in Nederland werd niet alleen door criminele Nederlandse netwerken geregeld, maar ook door buitenlandse criminele netwerken die hiervoor speciaal naar Nederland kwamen. Zo verzorgden criminelen uit de Balkan end-to-end de handel van cocaïne uit Zuid-Amerika via Nederland tot in Servië en Montenegro.

Nederland, België en Spanje waren in Europa belangrijke invoerlanden van cocaïne. Daarnaast maakten drugssmokkelaars in toenemende mate ook gebruik van havens in Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. Gedurende de onderzoeksperiode was de omvang van de inbeslagnames van cocaïne aldaar soms verzesvoudigd.

De meest voorkomende smokkelmethode via Nederlandse zeehavens gedurende de onderzoeksperiode was de zogeheten rip-on/rip-off methode. Hierbij liften tassen met cocaïne-blokken ongezien in containers mee om vervolgens clandestien in de haven uit de containers te worden gehaald.

In de handelsketen stond het bezit van cocaïne gelijk aan verantwoordelijkheid. Zo was de verzender verantwoordelijk tot aan de aankomst in Europa, de uithaalploeg tijdens het bergen en de (groot)handelaar als deze de cocaïne kreeg overgedragen.

Hennep werd niet alleen in Nederland geteeld, maar ook uit het buitenland via lucht- en zeehavens geïmporteerd. Een groot deel kwam uit Spanje, een land dat binnen de Europese Unie bekend staat om zijn grootschalige hennepeteelt. Opvallend is ook dat honderden kilo's hennep naar de Europese markt werden verstuurd uit relatief (nieuwe) herkomstlanden als de Verenigde Staten (voornamelijk Californië), Canada en Thailand.

Binnen de cannabismarkt werden verschillende THC-varianten geproduceerd. Deze THC-varianten vielen door hun chemische samenstelling niet onder de Opiumwet maar kunnen veel potenter dan traditionele THC zijn. THC-varianten werden verwerkt in edibles of vapes.

Naast verschillende THC-varianten werden ook synthetische cannabinoïden geproduceerd. Synthetische cannabinoïden zijn stoffen die op moleculair niveau niet op THC lijken, maar wel de werking van THC nabootsen. Synthetische cannabinoïden werden voornamelijk uit China en India geïmporteerd. In Nederland zijn in de onderzoeksperiode geen productielocaties van synthetische cannabinoïden aangetroffen.

Drie trends in het proces van synthetische drugsproductie.

- Ten eerste werd in 2020 geconstateerd dat er een verschuiving van synthetische drugsproductie van buitengebieden (loodsen en schuren) naar woongebieden plaatsvond. Deze trend zette in 2023 door waarbij naast woningen ook appartementen werden gebruikt.
- Ten tweede was een opkomst van zogeheten 'combilabs' te zien. Dit zijn productielocaties waar twee of meer soorten drugs werden gefabriceerd. Daarbij waren hardware, chemicaliën en productieprocessen uitwisselbaar. Hierdoor konden criminele organisaties snel inspelen op de vraag naar verschillende soorten drugs.
- Ten derde werden er steeds vaker methodes gehanteerd waarvoor geen of minder reactie- en/of drukketels nodig waren. Een vermoedelijke oorzaak was de schaarste aan dergelijke ketels, ontstaan door de Nederlandse overheidsaanpak van ketelbouwers.

Omvang

Tussen 2020-2023 waren 9578 verdachten in 3246 opsporingsonderzoeken met betrekking tot de drugshandel geregistreerd. Het aantal verdachten en opsporingsonderzoeken bleef ieder jaar grotendeels gelijk.

Drugshandelaren opereerden niet in een vacuüm maar waren via meerdere criminele samenwerkingsverbanden met elkaar verweven. Deze verwevenheid was dusdanig omvangrijk, dat er welhaast sprake was van één groot crimineel netwerk. Als gevolg hiervan was vrijwel niemand onmisbaar. Als iemand uitviel, was er altijd wel iemand anders die een oplossing kon bieden of de handel kon overnemen.

In de onderzoeksperiode werden jaarlijks tussen de 7500 en 8300 druggereleerde rechtshulpverzoeken met het buitenland uitgewisseld. Meer dan driekwart van deze verzoeken was inkomend. De verzoeken waren divers en handelden over drugsbezit maar ook deelname aan criminele organisaties. De top vijf landen waarmee rechtshulpverzoeken werden uitgewisseld waren Duitsland, België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Spanje.

In 2023 nam het aantal aangetroffen productielocaties van MDMA en methamfetamine (crystal meth) toe, terwijl het aantal amfetamine- en cocaïne locaties ongeveer gelijk bleef. Het aantal combilabs, laboratoria waar de productie van verschillende soorten drugs plaatsvond, steeg van 9 in 2022 naar 21 in 2023. Verder werden ook meer laboratoria aangetroffen waar de productie van NPS of ketamine had plaatsgevonden.

Het aantal in Nederland ontdekte cocaïne-extractielocaties daalde in 2023. Het vermoeden bestond dat cocaïne-extractie zich verplaatste naar andere Europese landen. Het is onduidelijk wat hier de reden van was.

In de onderzoeksperiode werden 732 locaties geregistreerd waar drugsafval was gedumpt. Doorgaans ging het om 100 tot 1000 liter. Deze locaties werden vooral aangetroffen in de provincies Noord-Brabant (42), Zuid-Holland (33), Gelderland (32) en Limburg (30).

In 2023 werd in totaal 262.914 liter drugsafval aangetroffen. Het grootste deel bevond zich op productielocaties (127.576 liter), gevolgd door dumpingen in de openbare ruimte (121.569 liter).

Het aantal opgerolde henneplocaties daalde tussen 2021-2023 met ongeveer 30%. Een mogelijke verklaring is dat er daadwerkelijk minder hennepkwekerijen in Nederland waren doordat er in deze periode een stijging van hennepproductie in het buitenland plaatsvond. Spanje was hierin koploper.

De productie en handel van lachgas voor recreatief gebruik werd in Nederland per 1 januari 2023 strafbaar gesteld. Het aantal lachgasincidenten is sindsdien verder afgenomen, hoewel het recreatief gebruik al sinds 2020 afnam. De Duitse autoriteiten constateerden dat sinds het lachgasverbod Nederlanders vaker lachgascilinders in Duitsland aankochten.

Toenames in gebruik, productie en handel

- Er was in 2023 een toename in de productie van MDMA ten opzichte van voorgaande jaren.
- Het gebruik van methamfetamine verspreidde zich van Oost-Europa (Slowakije en Tsjechië) naar West-Europa. Hoewel het gebruik in Nederland relatief gering was, leek de productie, invoer en handel van methamfetamine zich in Nederland te hebben gevestigd.
- Het ketaminegebruik nam in Nederland en de ons omringende landen toe. De afgelopen jaren werden meerdere (grote) partijen ketamine in Nederland aangetroffen en bleken Nederlandse criminele netwerken ketamine te importeren en te verhandelen.
- In Nederland was een toename van het aantal ontdekte laboratoria waar verschillende soorten synthetische cathinonen werden geproduceerd. In de meeste gevallen ging het om stoffen als 3-MMC, 4-CMC en 3-CMC.
- In Nederland werd flakka (Alpha-PVP en varianten) geproduceerd. Prijsstijgingen in 2024 zouden kunnen duiden op een toenemende vraag en dus gebruik.
- Crackgebruik leek in Europa en Nederland toe te nemen, zij het hoofdzakelijk onder gemarginaliseerde groepen drugsgebruikers. In Nederland werd op detailhandelsniveau de handel in crack waargenomen en steeg de gemiddelde straatprijs.
- Een opkomende trend was de productie van, en handel in pink cocaïne (ook wel tucitucitucibi genoemd). Het ging hierom de vermenging van twee of meer soorten drugs, veelal ketamine en MDMA. De roze blokken leken op cocaïneblokken maar bevatten, anders dan de naam deed vermoeden, zelden of nooit cocaïne. Pink cocaïne uit Nederland was mogelijk bestemd voor afzetmarkten in Spanje en het Verenigd Koninkrijk.

Daders en betrokkenen

Ongeveer 90 procent van de geregistreerde verdachten voor drugscriminaliteit waren mannen. De leeftijd van bijna de helft van de verdachten lag tussen de 20 en 35 jaar. Het aantal minderjarigen schommelde tussen de 2,9 en 4,9 procent.

Van het totaal aantal geregistreerde verdachten voor drugscriminaliteit had bijna 86 procent de Nederlandse nationaliteit en was 71 procent in Nederland geboren. Verder had 16 procent de Marokkaanse nationaliteit en 8 procent de Turkse nationaliteit, al dan niet in combinatie met de Nederlandse nationaliteit. Andere nationaliteiten die relatief veel voorkwamen waren de Poolse (2,3%), de Colombiaanse (1,2%), de Surinaamse (1,2%) en de Belgische (1,1%). Poolse verdachten kwamen relatief vaker in beeld bij onderzoeken naar hennep en synthetische drugs. Colombianen waren met name met cocaïne in verband te brengen.

Uitbesteden

De drugs wereld kent verschillende soorten specialisten die tegen provisie hun clandestiene diensten verleenden. Zij behoren niet tot één criminele organisatie maar werken voor meerdere opdrachtgevers. Gezien zijn onder andere:

- Crimineel logistiek dienstverleners in het vrachtvervoer. Zij onderhielden een eigen logistieke keten waarmee naast legale ook illegale handel werd vervoerd.
- Uithalers. Zij halen verdovende middelen uit afgesloten haventerreinen en containerterminals. Sommige uithalers waren in meerder Europese landen actief.
- Stashers. Zij hadden zich gespecialiseerd in het stashen van drugs en konden voor meerdere criminele netwerken voorraden bewaken en beheren.
- Criminele ondergrondse bankiers. Zij verplaatsten crimineel geld naar het buitenland.
- Witwassers. Zij gaven crimineel vermogen schijnbaar een legale herkomst door middel van financiële constructies.
- Brokers voor geweldsklussen. Zij beheersten hun eigen netwerk waarbinnen zij opdrachten aannamen en uitzetten om personen te intimideren, lichamelijk letsel toe te brengen of te vermoorden.
- Corruptiebrokers. Dit waren tussenpersonen die zich specialiseerden in het onderhouden van corrupte contacten en tegen vergoeding bemiddelden bij het zoeken naar vertrouwelijke informatie of fysieke producten zoals politie-uniformen.

Het aantal geregistreerde jeugdige verdachten in Nederland halveerde bijna in de afgelopen tien jaar. Ook daalde het aantal jongeren dat werd verdacht van drugscriminaliteit. Wel nam het aandeel aangehouden uithalers jonger dan 23 jaar de afgelopen jaren toe. In 2020 betrof dat bijna 14 procent, in 2023 bijna 24 procent.

Verdachten van drugshandel jonger dan 23 jaar kwamen bij de politie doorgaans al eerder in beeld wegens vermogens- of geweldscriminaliteit. Bijna een derde was veelpleger.

Henneplocaties

Het aantal opgerolde henneplocaties daalde tussen 2021-2023 met 30%.

Jongeren raakten via hun eigen sociale netwerk in de drugshandel betrokken. Daarnaast reageerden jongeren soms ook op oproepen op (besloten) sociale mediagroepen om tegen vergoeding een druggerelateerde 'klus' te doen. Dit betrof doorgaans het uithalen van een container of een geweldsklus.

Bij 151 drugslabs waren 409 personen als verdachte aangemerkt. Daarvan had 78% de Nederlandse nationaliteit. Dertien verdachten hadden de Colombiaanse nationaliteit. Zij werden aangehouden op locaties die hoofdzakelijk te maken hadden met de extractie van cocaïne uit dragermaterialen. Opvallend was ook de aanhouding van zeven personen in 2023 met de Iraanse nationaliteit. Deze personen hielden zich bezig met de productie van methamfetamine en amfetamine.

Verpakkingsmateriaal van precursoren liet zien dat de herkomst in meer dan de helft van de gevallen China was. Deze handel werd gefaciliteerd door Chinese netwerken die in contact stonden met fabrieken in China waar de precursoren werden geproduceerd. Deze netwerken verzorgden ook het transport naar Europa. De Chinese netwerken waren verder niet betrokken bij het productieproces.

Naast grondstoffen werden ook chemicaliën gebruikt bij de productie van synthetische drugs. De handel in deze chemicaliën werd voornamelijk door personen uit Polen gefaciliteerd. Zij betrokken op hun beurt de goederen uit de chemische industrie in China en Rusland maar waren verder niet betrokken bij het productieproces.

Gevolgen

Door internationale regulering en Nederlandse verordeningen waren criminelen in Nederland voortdurend op zoek naar nieuwe precursoren (grondstoffen) die nog niet verboden waren. Een tussenweg vormden precursoren die buiten de Europese Unie nog een legale status hadden. Deze werden na aankoop naar Europa gesmokkeld. Om (inter)nationale regulering van grondstoffen voor synthetische drugsproductie te omzeilen, kwamen er ook steeds nieuwe stoffen op de markt waar drugs mee konden worden geproduceerd.

Met een groeiende stroom aan precursoren uit China nam de productie van synthetische drugs toe.

Productielocaties werden vaker aangetroffen in woonwijken. Drugsproductie die in woongebieden plaatsvond, leverde gezondheidsrisico's en brandgevaar voor omwonenden op. Daarnaast zorgde drugsproductie voor milieuschade.

Slechts een deel van de drugswinsten werd witgewassen door het een schijnbare legale herkomst te geven. Daarentegen werd veel contant betaald en bleef hierdoor buiten het zicht van de financiële bovenwereld, temeer wanneer deze betalingen onder de meldgrens zaten. Uitgaven die bedoeld waren als investering op de lange termijn in de bovenwereld (zoals de aanschaf van vastgoed) werden wel verhuld. Deze verhulling vond doorgaans plaats door het criminele geld eerst buiten Nederland te brengen.

Toekomst

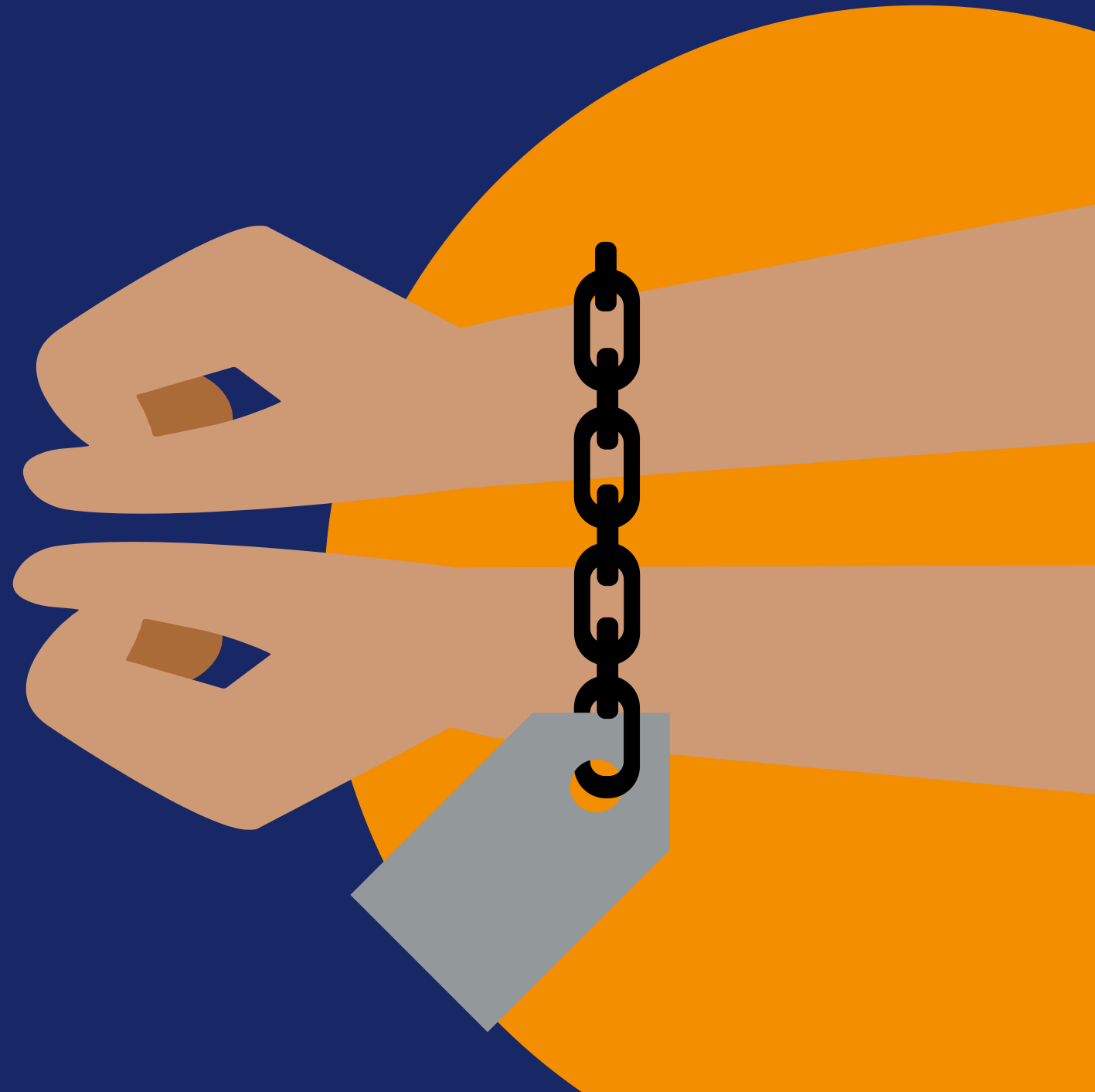
Nederland, België en Spanje zijn in Europa belangrijke invoerlanden van cocaïne, maar er is sprake van een toename van inbeslagnames van cocaïne in de havens van verschillende andere Europese landen. Dit lijkt te duiden op een uitbreiding van importroutes naar Europa. Er vond innovatie plaats door synthetische varianten van cannabis en opioïden (zoals fentanyl en nitazines) te maken. Dit kan mogelijk leiden tot gezondheidsrisico's voor gebruikers omdat het om nieuwe, onbekende samenstellingen gaat. Vooralsnog werden weinig tot geen synthetische opioïden aangetroffen en inbeslaggenomen, al waren enkele Nederlanders betrokken bij de handel hierin.

Er was in Nederland sprake van een toename van de in- en doorvoer van buitenlandse hennep en een vermindering van de vraag naar Nederlandse hennep. Dit was deels te verklaren door ten eerste de legalisatie van cannabis in (sommige staten van) Amerika, Canada en Thailand. Mogelijk dat overproductie van legale hennep teelt aldaar zijn weg naar de Europese markt vond. Ten tweede kon illegale hennep uit Spanje op de Europese markt concurreren met Nederlandse hennep omdat het relatief goedkoop en van goede kwaliteit was. Ten derde was het gebruik en de teelt van cannabis per 1 april 2024 in Duitsland gelegaliseerd. De Nederlandse hennep teelt lijkt daarmee in de nabije toekomst aan belang in te moeten boeten.

Een verbod op papaver teelt door de taliban in Afghanistan veroorzaakte in 2023 een sterke afname van de opiumproductie. Een verminderde productie van opium kan leiden tot tekorten op de mondiale heroïne markt. De Europese handelsmarkt anticipeert mogelijk op deze tekorten door handelsvoorraden aan te houden. Vooralsnog zijn op de kleine gebruikersmarkt in Nederland de prijzen voor gebruikers verdubbeld.

3.2 Mensenhandel in beeld

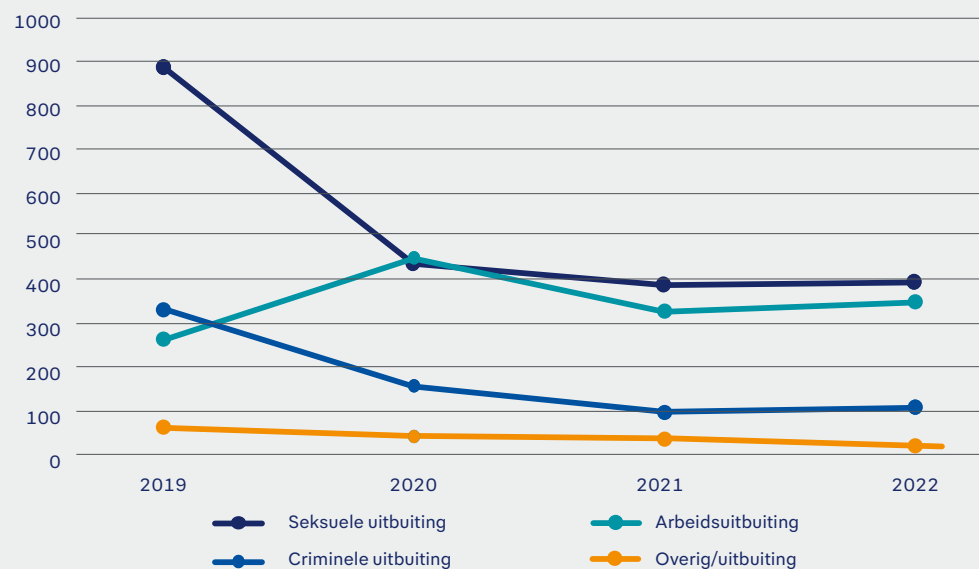
In het fenomeenbeeld mensenhandel worden de drie meest voorkomende vormen van uitbuiting beschreven. Het gaat om seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting en criminele uitbuiting. Om zicht te krijgen op de geregistreeerde aard en omvang van mensenhandel richt het fenomeenbeeld zich op alle verschijningsvormen. Dit varieert van zogenaamde één-op-één uitbuiting tot meer georganiseerde vormen van mensenhandel en van zogenaamde binnenlandse tot grensoverschrijdende uitbuiting. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen. Voor meer informatie wordt naar “Mensenhandel in beeld; Fenomeenbeeld mensenhandel 2024” verwezen.

Mensenhandel in cijfers

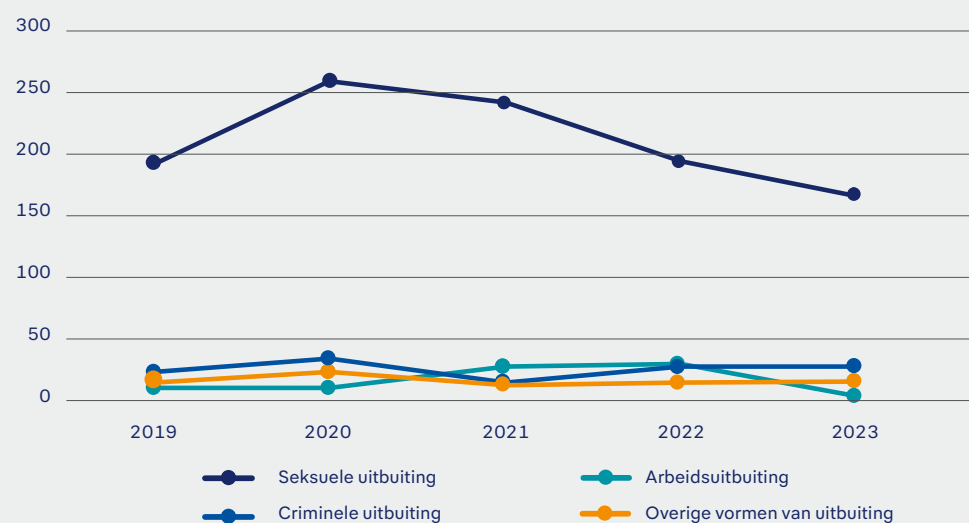
Aantal aangemelde slachtoffers bij CoMensha per vorm van mensenhandel (N=4.320)

Bron: Slachtoffermonitor NRM 2017-2021 en Jaarverslag CoMensha 2022

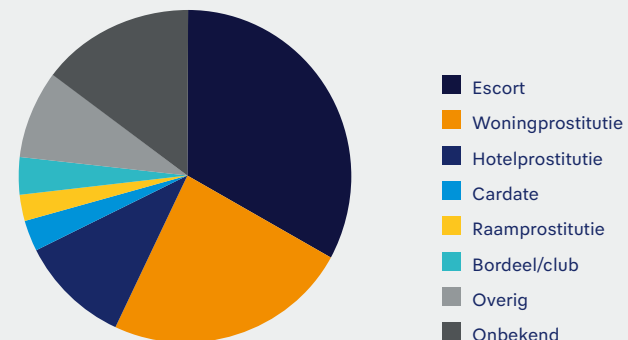

Aantal door de politie geregistreerde verdachten per vorm van mensenhandel

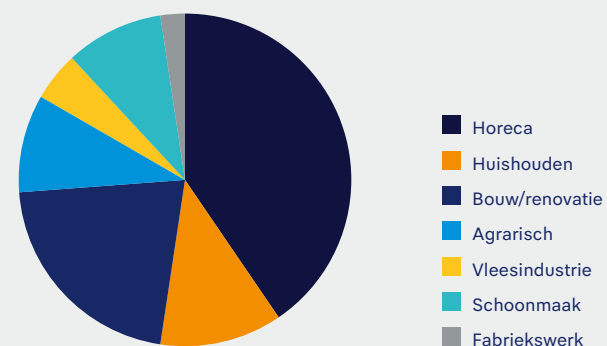
Bron: EMM-database (BVH)

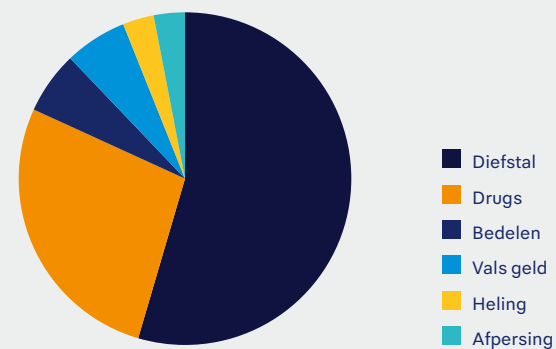
Prostitutiebranches van slachtoffers seksuele uitbuiting (N=323)

Arbeidssectoren van slachtoffers arbeidsuitbuiting (N=39)

Criminele activiteiten van slachtoffers criminele uitbuiting (N=34)

Pleegwijze

Bij alle drie de vormen van uitbuiting konden dezelfde globale fasen worden onderscheiden. Het gaat om werving, entree, huisvesting en uitbuiting. Aan de uitbuitingsfase is verder een financiële fase te koppelen die betrekking heeft op onrechtmatig behaald financieel voordeel.

In de wervingsfase werd het eerste contact met het slachtoffer gelegd. Vaak kwam het contact tussen dader en slachtoffer tot stand via persoonlijke netwerken of werd de uitbuitingssituatie geïnitieerd vanuit een bestaande relatie, zoals een liefdesrelatie bij seksuele uitbuiting of een ouder-kind relatie bij criminele uitbuiting. Het slachtoffer werd ertoe aangezet om binnen de invloedssfeer van de dader seksuele-, arbeids- of criminele diensten te verrichten. Daarbij paste de dader vaak één of meerdere dwangmiddelen toe. Dat betrof in de wervingsfase voornamelijk misleiding en misbruik van een kwetsbare positie. De kwetsbare positie had vaak betrekking op minderjarigheid, een licht verstandelijke beperking, persoonlijkheids- of verslavingsproblematiek, schulden/armoede, dakloosheid, illegaal verblijf of verblijf in een zorginstelling.

De fase entree was alleen van toepassing op slachtoffers die in het buitenland, vaak het land van herkomst, werden geworven om in Nederland te worden uitgebuit. De dader regelde vaak de reis of het vervoer van slachtoffers naar Nederland. Dit leidde geregeld tot schuldbinding, waarbij de kosten van de reis op het slachtoffer werden verhaald. Slachtoffers reisden vaak naar Europa of Nederland met een geldig(e) reisdocument of verblijfvergunning, maar eenmaal hier verliep de geldigheid van het document en belandden zij vaak in de illegaliteit.

In de fase huisvesting werd voor slachtoffers een verblijflocatie geregeld, zoals een woning, hotel of vakantiehuisje. In deze fase komt het ook voor dat kwetsbare personen onder druk werden gezet om hun woning ter beschikking te stellen. Dader en slachtoffer verbleven vaak in dezelfde woning. Daardoor had de dader meer invloed op en controle over het slachtoffer. De verblijfslocatie kon ook dienstdoen als werklocatie. Slachtoffers verbleven vaak korte tijd op dezelfde locatie omdat zij opzettelijk werden gerouleerd om niet op te vallen.

In de uitbuitingsfase werden de werkzaamheden van het slachtoffer aangestuurd. Bij seksuele uitbuiting werden klanten aangebracht, seksadvertenties beheerd en sekswerkers van en naar werklocaties of klanten vervoerd. De slachtoffers werden voornamelijk ingezet in de onvergunde seksindustrie, zoals escort en woningprostitutie. Daarbij werd dwang toegepast door bijvoorbeeld (dreiging met) geweld, het openbaar maken van naaktfoto's (sextortion) of gedwongen drugsinname.

Slachtoffers van arbeidsuitbuiting werden tewerkgesteld in onder andere de vleesindustrie, agrarische sector, horeca, bouw/renovatie, schoonmaak en als au pair/huishoudelijk werker. Daarbij werd dwang toegepast die gericht was op de slechte financiële positie en de meerzijdige afhankelijkheidssituatie van slachtoffers; zij waren vaak van de dader afhankelijk voor werk, huisvesting en verblijf.

Slachtoffers van criminele uitbuiting werden gedwongen tot strafbare feiten als diefstal, drugshandel, fraude/oplichting, afpersing en heling. Daarbij werd voornamelijk dwang toegepast door (dreiging met) geweld en de aanwezigheid van de dader bij de uitvoering van de

strafbare feiten (controle). Er was ook sprake van gedwongen drugsinname om het plegen van delicten te vergemakkelijken.

De financiële afhandeling verschilde per vorm van uitbuiting. Betalingen voor seksuele diensten vonden vaak contant plaats en konden door de dader direct bij de klant of later bij het slachtoffer worden geïnd. Als er sprake was van digitale betalingen (bijvoorbeeld voor webcamseks) werden ook rekeningen van katvangers ingezet. Een groot deel van de slachtoffers van seksuele uitbuiting verklaarde 50 tot 100 procent van hun verdiensten te hebben moeten afstaan.

Bij arbeidsuitbuiting was het verdienmodel vooral op kostenbesparing gericht. Te denken valt aan zwart werken en minder uren uitbetalen. Daarnaast is vastgesteld dat slachtoffers hun loon giraal uitbetaald kregen zodat de boekhouding in orde leek. In werkelijkheid hadden zij echter niet de beschikking over hun eigen bankrekening. Of het slachtoffer werd opgedragen een deel van het loon contant aan de werkgever terug te betalen. Ook werden arbeidssituaties aangetroffen waarin slachtoffers gedwongen afstand moest doen van al zijn inkomen en vermogen.

Daders van criminele uitbuiting verkregen financieel voordeel door slachtoffers niet of weinig te vergoeden voor hun betrokkenheid bij strafbare feiten als diefstal. Minderjarigen moesten doorgaans alle criminele opbrengsten aan hun ouders (daders) afstaan.

Daders van mensenhandel pasten verschillende afschermingsmechanismen toe. Slachtoffers werden opgesloten, geïsoleerd, verplaatst en bewaakt (soms met camera's), hun identiteitsdocumenten, bankpassen en telefoons werden afgenomen of gecontroleerd en ze werden geïnstrueerd ten aanzien van politiecontroles. Daders voerden bewust een onduidelijke administratie, pasten contra-observatie toe en maakten gebruik van verschillende telefoons, bankrekeningen en auto's.

Dwangmiddelen

Verdachten van mensenhandel maakten gebruik van dwangmiddelen om slachtoffers van mensenhandel aan zich te binden en (meervoudig) afhankelijk te maken. Een manier om deze dwangmiddelen onder te verdelen is naar drie vormen van binding:

- 1) Fysiek: het uitoefenen van macht om het slachtoffer iets tegen zijn/haar wil te laten doen (dwang) en het aanwenden van fysieke kracht om weerstand te breken (geweld).
- 2) Psychisch: het aanwenden van psychische druk zonder geweld (dreiging), bewust een foute voorstelling van zaken geven (misleiding), misbruik maken van een bestaande of gecreëerde kwetsbaarheid van het slachtoffer (misbruik van een kwetsbare positie) en misbruik maken van een relationele ongelijkheid tussen verdachte en slachtoffer (misbruik van uit feitelijke omstandigheden voortvloeiend overwicht).
- 3) Financieel: het dwingen tot het aangaan van een schuld (afpersing), oplichting/bedrog (fraude) en het geven of ontvangen van betalingen of voordelen om de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap over die ander heeft (betalen voor instemming).

Bij alle drie de vormen van mensenhandel (seksuele, arbeids- en criminele uitbuiting) verplaatsten fysieke deelfasen zich ook naar het online domein. Zo werden slachtoffers online geworven en werd er digitaal gecommuniceerd over de reis naar Europa en de huisvesting in Nederland. In het geval van seksuele uitbuiting werden slachtoffers online aangeboden en kon het slachtoffer worden gedwongen tot het online verrichten van de seksuele handelingen. De contante geldstroom werd aangevuld met digitale betalingen, al dan niet naar verschillende bankrekeningen, zodat de inkomstenstroom versnipperd raakte (verhulling). De binding van het slachtoffer aan de dader kreeg tevens veelal digitaal vorm door het versturen van bedreigende berichten via chat apps. Daarnaast werden slachtoffers soms digitaal gevolgd door de dader, bijvoorbeeld door gebruik te maken van de trackfunctie op hun mobiele telefoon.

Omvang

Door de politie werden in de onderzoeksperiode jaarlijks gemiddeld 273 personen als verdachte van mensenhandel geregistreerd. Seksuele uitbuiting was in alle politie-eenheden de meest vastgelegde vorm van mensenhandel (72%), gevolgd door criminele uitbuiting (12%) en arbeidsuitbuiting (8%).

Het aantal BVH-registraties en opsporingsonderzoeken naar criminele uitbuiting nam toe. Dit had vermoedelijk te maken met de toegenomen aandacht voor de (politie interne en externe) signalering van criminele uitbuiting, voornamelijk in relatie tot diefstal en drugshandel.

De totale omvang van mensenhandel was moeilijk te schatten. Slachtoffers wilden of durfden geen melding te doen of realiseerden zich niet dat zij slachtoffer waren. De politie registreerde jaarlijks gemiddeld 626 mensen als slachtoffer van mensenhandel. Coördinatiecentrum Mensenhandel (CoMensha) kreeg vanuit de hele keten (opsporingsdiensten, zorginstellingen, ngo's) meer meldingen van vermoedelijke slachtoffers, maar hierbij werd geen formele toetsing van slachtofferschap gehanteerd. CoMensha registreerde een daling van het aantal meldingen van 1372 vermoedelijke slachtoffers in 2019 naar 814 in 2022. Deze afname werd door de opsporingsdiensten en zorgcoördinatoren verklaard door een zuiverdere selectie van meldingen van vermoedelijke slachtoffers bij CoMensha (professionaliseringseffect).

In veel opsporingsonderzoeken naar mensenhandel bleef over het algemeen onduidelijk hoeveel door de verdachten wederrechtelijk was verdiend. Deze lacune had verschillende redenen. Bij seksuele uitbuiting was het bedrag sterk afhankelijk van de periode van uitbuiting, de hoeveelheid klanten en de gevraagde prijzen die vaak contant werden afgekeurd. Deze gegevens waren vaak niet goed in kaart te brengen. Bij arbeidsuitbuiting lag het criminele profijt voornamelijk in het reduceren van de arbeidskosten. Door ontbreken van of gebrekkige administratie was de concrete opbrengst of besparing moeilijk te bepalen. Bij criminele uitbuiting was de financiële opbrengst per slachtoffer vaak onduidelijk, mede omdat geen formele vergoeding was te plaatsen op activiteiten als het fungeren als katvan-ger of het knippen van hennep.

Wanneer verdiensten wel bekend waren konden deze sterk uiteenlopen. Dat kwam door een verschil in werktijden, tijdsduur en afgedragen percentages per slachtoffer. Zo had een slachtoffer van seksuele uitbuiting verklaard dat ze een jaar lang als sekswerker werkte en dat klanten al het door haar verdiende geld, tussen de 10.000 en 15.000 euro, aan de verdachte betaalden. In een ander onderzoek was, op basis van een dagomzet van 500 euro, berekend dat een slachtoffer in de uitbuitiesperiode van vier jaar ruim 500.000 euro had verdiend en na aftrek van allerlei kosten de netto-omzet, ruim 300.000 euro, volledig aan de verdachte had gegeven.

Bij arbeidsuitbuiting was in één onderzoek naar uitbuiting in de horeca berekend dat de verdachte ruim 30.000 euro aan loonuitgaven had bespaard ten koste van het slachtoffer. In een ander onderzoek naar uitbuiting in de agrarische sector was de besparing op loonuitgaven voor de verdachte vastgesteld op ruim 135.000 euro.

Als bij criminele uitbuiting concrete bedragen werden genoemd, ging het bijvoorbeeld om een slachtoffer dat over een periode van meerdere jaren elke week babymelkpoeder moest stelen, waardoor meer dan 150.000 euro werd buitgemaakt.

Daders en betrokkenen

De meeste verdachten van seksuele uitbuiting waren van het mannelijk geslacht (85%), tegenover merendeels vrouwelijke slachtoffers (96%). Verdachten en slachtoffers van mensenhandel hadden vaak dezelfde afkomst. Het grootste deel van de verdachten had de Nederlandse nationaliteit (75%), gevolgd door de Roemeense nationaliteit (10%). Ook de meeste slachtoffers hadden de Nederlandse (49%) of Roemeense (23%) nationaliteit. De gemiddelde leeftijd van de verdachten lag met 32 jaar bij de start van het opsporingsonderzoek hoger dan de gemiddelde leeftijd van slachtoffers (26 jaar).

De meeste verdachten van arbeidsuitbuiting waren van het mannelijk geslacht (67%), evenals de slachtoffers van arbeidsuitbuiting (79%). De meest voorkomende nationaliteit onder de verdachten was de Nederlandse nationaliteit (49%), tegenover de Indiase nationaliteit bij de slachtoffers (36%). Er was vaak sprake van culturele verwantschap bij verdachten en slachtoffers. De gemiddelde leeftijd van de verdachten lag met 46 jaar beduidend hoger dan de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers (31 jaar).

Ook bij criminele uitbuiting waren de meeste verdachten man (81%). Het aandeel vrouwelijke verdachten nam wel toe, van 21 procent in 2019 naar 30 procent in 2023. Het aandeel mannelijke (56%) en vrouwelijke (44%) slachtoffers lag niet ver uit elkaar. Het grootste deel van de verdachten (60%) en de slachtoffers (56%) had de Nederlandse nationaliteit. De gemiddelde leeftijd van de verdachten was 33 jaar, tegenover een gemiddelde leeftijd van 23 jaar bij de slachtoffers.

In opsporingsonderzoeken naar mensenhandel namen daders vaak de rol van werkgever/opdrachtgever of pooier in en voerden zelf een groot deel van de taken in het criminele proces uit. Bij mensenhandel was over het algemeen geen sprake van één specialisme. De uitbuiters vervulde doorgaans zelf alle taken in het criminele proces. Bij seksuele uitbuiting

Mensenhandel

In de onderzoeksperiode registreerde de politie jaarlijks 273 verdachten van mensenhandel.

kwamen er wel regelmatig faciliteerders in beeld die een specifieke ondersteunende dienst verleenden, zoals het huisvesten of vervoeren van slachtoffers.

Dossieranalyse van 155 afgeronde opsporingsonderzoeken naar seksuele uitbuiting liet zien dat bij ruim 40 procent van de zaken samenwerkingsverbanden werden onderkend. Hier was geen vast patroon in te onderscheiden. De omvang van de samenwerkingsverbanden verschilde, er was sprake van structurele samenwerking tussen pooiers en faciliteerders maar ook van sporadische dienstverlening van faciliteerders. Bij grensoverschrijdende seksuele uitbuiting lag de organisatiegraad (en het gemiddeld aantal daders en de reikwijdte van het aantal slachtoffers) hoger dan bij binnenlandse seksuele uitbuiting. Een enkel samenwerkingsverband was hiërarchisch ingericht, maar vaker was sprake van gelijkwaardige relaties.

Dossieranalyse van 18 afgeronde opsporingsonderzoeken naar arbeidsuitbuiting liet zien dat bij ruim 40 procent van de zaken samenwerkingsverbanden werden onderkend. Meestal was er sprake van een gelijkwaardige verhouding tussen de verdachten, maar in enkele onderzoeken (met een hoog aantal verdachten en slachtoffers) werd een hiërarchische samenwerking zichtbaar.

Dossieranalyse van 23 afgeronde opsporingsonderzoeken naar criminele uitbuiting liet zien dat in ruim de helft van de zaken samenwerkingsverbanden werden onderkend. Het ging hier om vriendschaps-, familie- en/of partnerrelaties. De uitbuiting had vaak het karakter van gelegenheidscriminaliteit.

Gevolgen

Mensenhandel is een schending van de mensenrechten en kan vergaande gevolgen hebben voor individuen en de Nederlandse samenleving. Hieronder worden drie belangrijke gevolgen genoemd en wordt bij financiële effecten stil gestaan.

Ten eerste zijn de psychische en fysieke gevolgen voor slachtoffers vaak ingrijpend. Deze gevolgen kunnen ook op latere leeftijd nog doorwerken. Zo krijgen slachtoffers van mensenhandel geregeld te maken met stressvolle situaties vanwege fysiek of psychisch geweld. Fysiek geweld kan leiden tot (blijvend) lichamelijk letsel en zichtbare littekens. Psychisch geweld door intimidatie, bedreiging, leugens en bedrog, emotionele manipulatie en sextortion kan leiden tot diverse mentale gevolgen zoals stress, depressies, angst, trauma's, psychoses, schaamte, een verlaagde eigenwaarde en een verminderde emotieregulatie. De mentale gevolgen kunnen zeer ingrijpend zijn en een langdurig effect hebben op het sociaal-emotionele leven van het slachtoffer. Het optreden van secundaire victimisatie (hernieuwd slachtofferschap, in werkelijkheid of door een negatief stempel in de maatschappij) kan leiden tot blijvende kwetsbaarheid bij het slachtoffer. In uitbuitingssituaties zijn slachtoffers (onder dwang) verdovende middelen als 'demper' gaan gebruiken, wat de kans op een alcohol- of drugsverslaving vergroot. Slachtoffers van seksuele uitbuiting hebben verder een grotere kans op seksuele gezondheidsproblemen, waaronder het verkrijgen van soa's en HIV.

Ten tweede heeft mensenhandel gevolgen voor de naasten van de slachtoffers. Dit betreft kinderen, partners, ouders maar ook toekomstige relaties. Het is verder bekend dat een

getraumatiseerd slachtoffer dat met hevige stress kampt, vaak niet goed voor zijn of haar kind(eren) kan zorgen. Daarnaast is het risico van intergenerationele overdracht van de lichamelijke en geestelijke gevolgen van een uitbuitingssituatie groot.

Ten derde heeft mensenhandel een ondermijnend effect op de samenleving. Deze ondermijning is gelegen in gemiste belastinginkomsten, oneerlijke concurrentie op de (onderkant van de) arbeidsmarkt, misbruik van (arbeids)regelingen of vergunningen en een toenemende druk op de zorg. Ook kunnen buurten waar veel arbeidsmigranten onder slechte omstandigheden worden gehuisvest of waar sprake is van onvergunde woningprostitutie, woonoverlast ervaren.

Het is grotendeels onduidelijk gebleven hoe wederrechtelijk vermogen verkregen uit de mensenhandel werd besteed. Over het algemeen leken de verdiensten als leefgeld te zijn gepend. Er waren aanwijzingen dat hoge bedragen die met georganiseerde seksuele uitbuiting werden verdiend, mogelijk hun weg naar de bovenwereld vonden in de vorm van investeringen. Te denken viel aan criminele verdiensten die werden doorgesluist naar het moederland van de dader om daar vastgoed te kopen. In één geval werd geconstateerd dat geld afkomstig van seksuele uitbuiting in Nederland in cocaïne was geïnvesteerd. De cocaïne werd vervolgens naar Roemenië gebracht en aldaar verkocht.

Toekomst

Het door het kabinet gepresenteerde strengere asiel- en immigratiebeleid kan tot een ver-grote kwetsbaarheid van (uitgeprocedeerde) asielzoekers leiden.

De huidige beleidsmatige ontwikkelingen rondom de uitzendbranche hebben mogelijk een positief effect op de omstandigheden en positie van arbeidsmigranten, waardoor zij minder risico lopen op arbeidsuitbuiting. Regulering van arbeidsmigratie zal echter een beperkt effect hebben als andere factoren, zoals de huidige marktwerking en (irreguliere) toestroom van arbeidsmigranten, gelijk blijven.

De verdergaande verschuiving van seksuele uitbuiting naar de onvergunde branche zal blijven doorzetten door economische en technologische factoren; onder invloed van digitalisering en mobiliteit biedt de onvergunde branche meer mogelijkheden om slachtoffers buiten het zicht van de autoriteiten te houden alsmede om criminele verdiensten te verhullen.

De toenemende vergrijzing en druk op de zorg naar verwachting leiden tot een toename van huishoudelijk werkers die een groter risico lopen op uitbuiting en zal de krapte op de woningmarkt tot meer criminele exploitatie van woningen leiden in relatie tot seksuele (onvergunde prostitutie) en criminele uitbuiting (hennepkwekerijen).

Ook de wijze waarop de aanpak van mensenhandel (signalering, samenwerking en informatiedeling) is vormgegeven heeft invloed op de geregistreerde omvang van mensenhandel. De implementatie van een "Domein informatiegestuurde werkwijze" (DIGW) voor mensenhandel bij de politie heeft tot meer zicht op het aantal 'verborgen' signalen van criminele uitbuiting geleid; het betreft politieregistraties die primair als een ander delict zijn vastgelegd waarin signalen van mensenhandel zijn vastgelegd. Momenteel wordt het DIGW-model ver-

der ontwikkeld voor toepassing door gemeenten. Naar verwachting zal dit tot een toename van meldingen van mensenhandel leiden.

Ten slotte zal de strafbaarstelling van ernstige benadeling, de herziene Europese richtlijn inzake de bestrijding van mensenhandel (waarin gedwongen huwelijken, illegale adoptie en uitbuiting van draagmoederschap als nieuwe vormen van mensenhandel zijn aangemerkt) en het Meldpunt Orgaanhandel tot meer zicht op onderbelichte of nieuwe vormen van mensenhandel leiden.

3.3 Online fraude in beeld

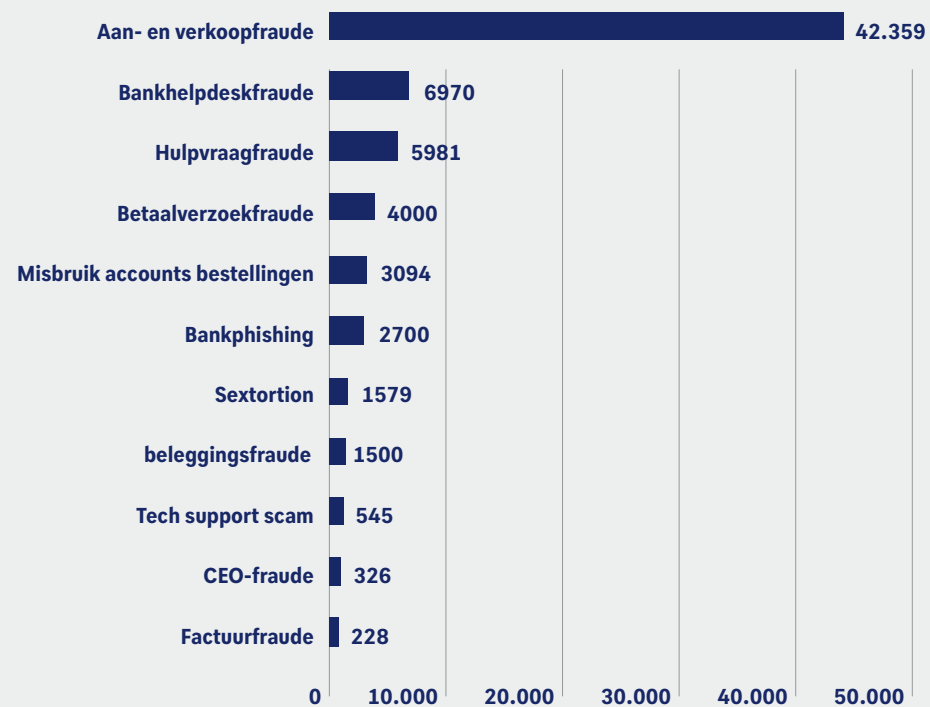
Online criminaliteit omvat veel verschillende delicten. In de Veiligheidsagenda wordt een verschil gemaakt in cybercrime (hacken, gijzelsoftware) en cyber enabled crime (online fraude). Bij online fraude wordt informatie- en communicatietechnologie (ICT) als een hulpmiddel ingezet om burgers financieel op te lichten. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen op verschillende vormen van online fraude. Voor meer informatie wordt naar “Online fraude in beeld; Fenomeenbeeld 2024” verwezen.

Online fraude in cijfers

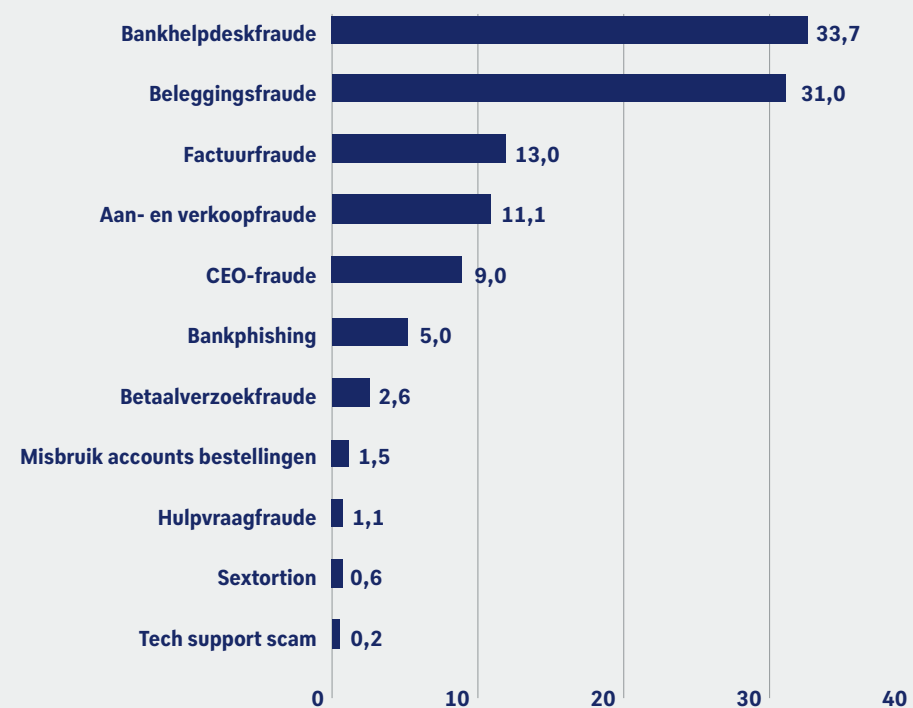
Aantal registraties per online fraudevorm

Bron: BVH, BlueIntel

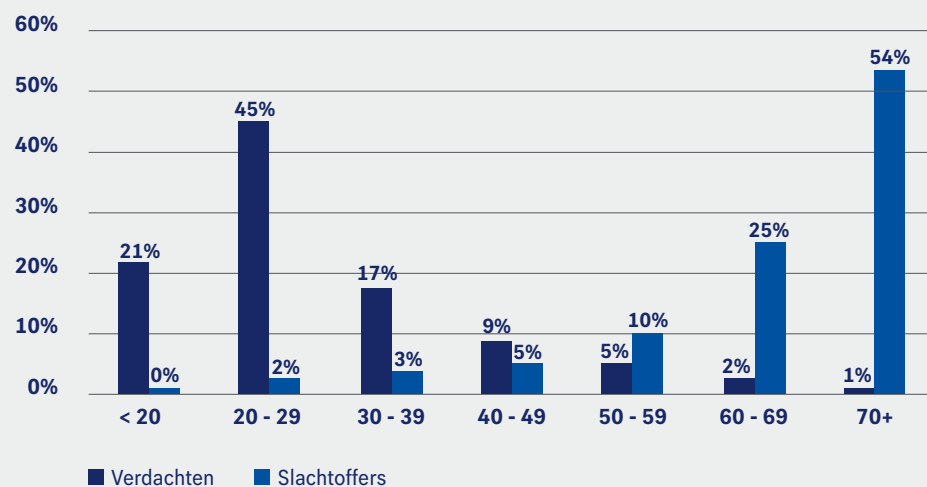
Totale financiële schade per fenomeen in miljoenen euro's

Bron: BVH, BlueIntel

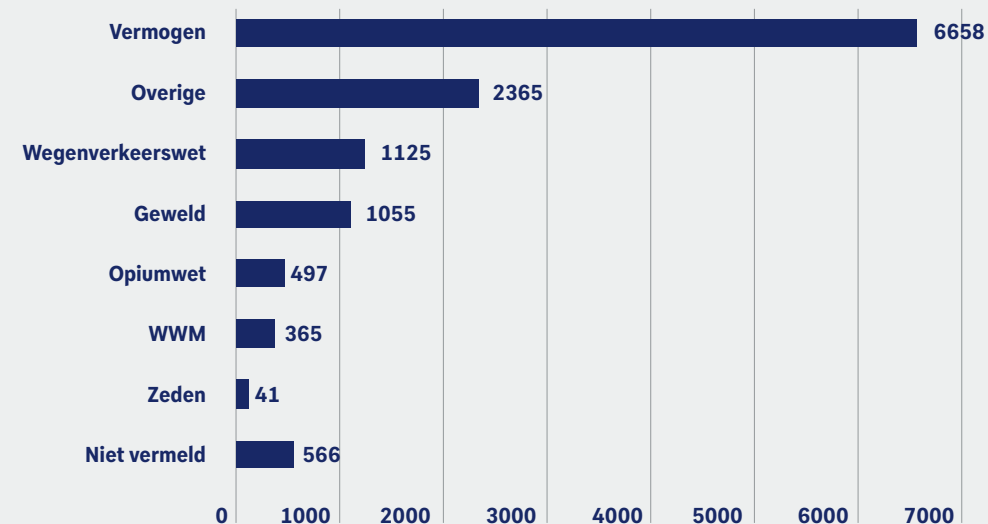
Percentage verdachten en slachtoffers per leeftijdscategorie

Bron: BVH, BlueIntel

Antecedenten verdachten bankhelpdeskfraude verdeeld in hoofdcategorieën

Bron: BVH, BlueIntel

Pleegwijze

Online fraude richtte zich gedurende de onderzoeksperiode (2019-2023) in toenemende mate op cryptovaluta. Bij *phishing*, een verzamelnaam voor allerlei digitale activiteiten waarmee criminelen onrechtmatig persoonlijke inloggegevens proberen te verkrijgen, waren cryptocurrencies zelfs specifiek doelwit. Bij beleggingsfraude werd niet alleen geschermd met de handel in aandelen of edelmetalen, maar had 60% van de registraties betrekking op cryptovaluta.

Bij beleggingsfraude werd gericht geadverteerd op websites en sociale media en minder gebruik gemaakt van bulk emails.

Bij online fraude was een verschuiving naar hybride fraudevormen merkbaar. Een voorbeeld was een nieuwe vorm van beleggingsfraude die internationaal bekend staat als *pig butchering*. Dit is een combinatie van een *romance scam* en beleggingsfraude. Via datingsites werd contact gezocht met vermogende 40-plussers. Het slachtoffer dacht met een aantrekkelijke partner van doen te hebben die uitermate veel verstand had van financiële zaken. Vervolgens werd het slachtoffer overgehaald om ook te investeren. Daarvoor moest een app worden gedownload om in aandelen of cryptocurrencies te beleggen. De investeringen die met de app werden gedaan leken heel succesvol. In werkelijkheid stond de app onder controle van de criminelen die er vervolgens met het geïnvesteerde geld vandoor gingen.

De *online* en de *offline* wereld raakten in toenemende mate met elkaar verweven. Een voorbeeld was bankhelpdeskfraude. Hierbij werden slachtoffers online wijsgemaakt dat een medewerker van de bank met spoed bij hen thuis langs zou om een oude bankpas (met pincode) fysiek op te halen.

In 30% van de gevallen waarbij een fraudeur een bankpas fysiek ophaalde, werd succesvol op de slachtoffers ingeprept om ook andere waardevolle spullen af te geven, zoals sieraden en schilderijen. Deze spullen zouden bij de bank zogenaamd veilig in een kluis worden opgeslagen.

In de loop van 2021 werd bij bankhelpdeskfraude een toename aan misbruik van *remote access tools* geconstateerd. Dat is software waarmee op afstand het beheer van een andere computer kan worden overgenomen. De fraudeur deed zich dan voor als 'bankmedewerker' die het slachtoffer overhaalde om een remote access tool te installeren om zogenaamd problemen op te lossen. Vervolgens had de fraudeur de controle over de rekening waarna het geld naar katvangers werd overgeboekt.

Online fraudeurs maakten vaak gebruik van *leads*. Dit zijn bellijsten met persoonlijke gegevens van potentiële slachtoffers waarmee online fraudeurs gericht hun doelwitten kunnen benaderen. Leads werden vermoedelijk verkregen door bellijsten van callcenters illegaal te kopiëren. Deze gegevens werden vervolgens verhandeld op social media zoals Telegram en Snapchat. Daarbij konden honderden tot duizenden leads tegelijk worden aangeschaft. Afhankelijk van de hoeveelheid persoonlijke gegevens of de actualiteit van de gegevens varieerde de prijs per lead van 10 cent tot bijna één euro.

De leeftijdscategorie van de slachtoffers was afhankelijk van de vorm waarin de digitale fraude plaatsvond. Aan- en verkoopfraude op marktplaats trof jong tot oud, terwijl helpdeskfraude vooral op slachtoffers boven de 60 jaar was gericht en beleggingsfraudeurs zich specifiek op bemiddelde 40 plussers richtten.

Casus

Een 21-jarige man werd veroordeeld tot 28 maanden gevangenisstraf waarvan 8 maanden voorwaardelijk. Tussen augustus 2023 en april 2024 was hij als medeplichtige behulpzaam bij oplichting, pinnen met gestolen bankpassen en diefstal van geld en sieraden. Hij werkte bij het telecombedrijf KPN en verstreekte grote hoeveelheden persoonsgegevens van klanten aan derden waarmee (bank)helpdeskfraude werd gepleegd. De verdachte zocht binnen KPN vooral naar klantgegevens van personen die in de jaren '30 of '40 waren geboren en een vaste telefoonaansluiting hadden. De persoonsgegevens verkocht hij onder andere in de Telegramgroep 'KPN/DHL CHOP'. Op zijn telefoon werd ook een bescrypt aangetroffen. Daarnaast maakte de verdachte zich schuldig aan zogeheten marktplaatsfraude. Eerder was hij al veroordeeld voor het plegen van vermogensmisdrijven.

Bron: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBAMS:2024:5120>

Bij *sextortion*, een misdrijf waarbij seksueel getint (beeld)materiaal als chantagemiddel wordt gebruikt, werden enkele slachtoffers niet alleen financieel afgeperst, maar ook gedwongen tot het afgeven van een bankpas of het optreden als katvanger.

Online fraudeurs vertoonden *copycat* gedrag. Bepaalde methodes werden gedurende een aantal maanden massaal gehanteerd, waarna de focus naar een nieuwe *modus operandi* werd verlegd. Daarbij werd deels op maatschappelijke trends ingespeeld of de focus verschoof naar specifieke groepen slachtoffers.

In 2020 en 2021 werden vooral stichtingen en sportverenigingen slachtoffer van CEO-fraude, fraude waarbij een leidinggevende schijnbaar opdracht geeft om (met spoed) geld over te maken. Sinds 2022 lijkt de focus te zijn verlegd naar (lokale) overheden en het midden- en kleinbedrijf.

Omvang

In 2023 werden bijna 70.000 online fraudedelicten geregistreerd. Daarmee kende online fraude een lichte afname ten opzichte van de voorgaande jaren. Een daling was bijvoorbeeld te zien bij hulpvraagfraude. Dat is een vorm van online fraude waarbij het slachtoffer denkt dat een familielid of vriend een financieel verzoek heeft. Deze vorm van fraude daalde van 20.915 aangiftes in 2021 naar 5891 in 2023.

Hoewel het totaal aantal aangiften een daling vertoonde, namen bepaalde afzonderlijke vormen van online fraude toe. Zo was bankhelpdeskfraude van twee aangiften per maand in 2019 gestegen naar ruim 400 per maand in 2023. Ook het aantal aangiften voor sextortion en beleggingsfraude steeg van enkele tientallen naar honderden per maand.

Het was niet duidelijk waarom bepaalde online fraudevormen daalden dan wel stegen. Er werd geconstateerd dat criminelen van de ene online fraudevorm overstapten op een andere vorm. Een afname van hulpvraagfraude zou daarom verband kunnen houden met een stijging van bankhelpdeskfraude. Daarnaast innoveerden de daders voortdurend. Het gevolg was dat varianten op een bepaalde criminele werkwijze bij de politie in andere categorieën werd geregistreerd.

Daders en betrokkenen

Online fraudeurs die slachtoffers in Nederland maakten, woonden zelf vaak ook in Nederland. Een uitzondering hierop betrof Business Email Compromise (BEC) fraude. Bij deze fraudevorm wordt het interne emailverkeer van een bedrijf, stichting of overheidsinstantie misbruikt om medewerkers op de administratie te misleiden een valse factuur te betalen. Deze vorm van fraude werd vooral geregistreerd met betrekking tot daders woonachtig in Nigeria, Oost-Europa, Azië en Israël.

Op basis van opsporingsonderzoeken en registraties in de politiesystemen werden 1.878 unieke verdachten geïdentificeerd die betrokken waren bij het plegen van bankhelpdeskfraude. Twee derde van de verdachten was jonger dan 30 jaar oud, driekwart was man.

De verdachten van bankhelpdeskfraude waren in totaal te koppelen aan 12.672 politieantecedenten. Bijna 21% van de verdachten was als veelpleger te betitelen omdat zij elk meer dan 10 antecedenten op hun naam hadden staan. De veelplegers waren gezamenlijk verantwoordelijk voor 8847 antecedenten.

Plegers van bankhelpdeskfraude hadden doorgaans ook andere vermogensdelicten op hun naam. Dit beperkte zich niet alleen tot andere online fraudevormen maar ook traditionele vermogensdelicten zoals diefstal, heling, straatroof en overvallen. Daarnaast had 10% van de politieantecedenten betrekking tot geweld en 4% betrekking op drugshandel.

Bankhelpdeskfraude werd door verschillende criminele samenwerkingsverbanden gepleegd die doorgaans uit drie of meer leden bestonden. De samenwerkingsverbanden gingen vaak professioneel te werk. Voorafgaand aan het plegen van bankhelpdeskfraude werden verschillende voorbereidingen getroffen zoals het regelen van bescrpts, het opkopen van leads, de inzet van gespoofde telefoonnummers (telefoonnummers die bij een check naar een bank lijken te leiden), het huren van werklocaties en het ronselen van geldezels.

Een belangrijke schakel binnen verschillende vormen van online fraude waren geldezels. Dit zijn personen die als katvanger voor een geringe vergoeding hun bankrekening en bankpas ter beschikking stellen aan de fraudeurs. Eerst werd het buitgemaakte geld naar deze rekeningen overgeboekt waarna het vervolgens contant door de fraudeur werd opgenomen. Op deze wijze wisten fraudeurs elk papieren spoor naar henzelf te wissen.

De achtergrond van geldezels was divers. Het ging om mensen met schulden, nieuwkomers, jongeren, werklozen en personen met een drugsverslaving of verstandelijke beperking. Zij werden online gevonden via sociale media of fysiek benaderd.

De inzet van geldezels kon worden uitbesteed aan specialisten die een netwerk aan geldezels controleerden. Deze specialisten ronselden potentiële kandidaten, coördineerden hun acties en wisten de bankrekeningen van geldezels zodanig te prepareren dat beveiligings- en detectiemaatregelen bij betaalplatformen werden omzeild.

Een risico vormde de opkomst van finfluencers (financiële influencers) die in dienst zijn van frauduleuze beleggingsplatformen. Zij deden zich voor als experts en verspreidden misleidende informatie.

Gevolgen

Uit de politiesystemen was op te maken dat online fraudeurs in 2023 voor minimaal 105 miljoen euro schade hadden gezorgd.

De werkelijke omvang van de schade lag hoger omdat lang niet altijd aangifte werd gedaan. Zo deed bij aan- en verkoopfraude via nepwebshops slechts een kwart van de slachtoffers aangifte omdat het om relatief kleine bedragen ging. Bij sextortion deed slechts 5% van de jongens aangifte vanwege schaamtegevoelens. Daarentegen deed 85% van de slachtoffers van bankhelpdeskfraude aangifte, vermoedelijk omdat de bank dit stimuleerde.

Het gemiddelde schadebedrag dat slachtoffers van bankhelpdeskfraude meldden, vertoonde een dalende trend. In 2020 was het gemiddelde schadebedrag nog bijna 14.000 euro om in 2023 af te nemen naar 7000 euro. Dat neemt niet weg dat twee procent van de slachtoffers meer dan 50.000 euro schade meldden.

Bij online fraude werden geen ingewikkelde financiële constructies aangetroffen om geld wit te wassen. De criminele opbrengsten werden voornamelijk besteed voor de aanschaf van luxegoederen zoals horloges, sieraden en merkkleding. Ook werd crimineel geld besteed aan casinobezoek en vakantie. Daarnaast werd een deel opzijgezet om nieuwe criminele projecten te financieren, zoals de aankoop van leads of het inhuren van geldezelnetwerken. Wat eventueel overbleef, werd geïnvesteerd in cryptovaluta.

Slachtoffers die financiële schade ervoeren, liepen doorgaans ook emotionele schade op en ondervonden psychische problemen. Dat kwam mede omdat zij vaak bleven zitten met het gevoel dat zijzelf actief hadden meegewerkt aan de fraude door geld over te boeken, pinpassen mee te geven of een remote access tool te installeren. Dat leidde tot zelfverwijf of het gevoel dat hun omgeving verwijten maakte.

De impact van digitale fraude beperkte zich niet alleen tot de directe slachtoffers die waren opgelicht maar had vaak grote invloed binnen gezinnen. De reden hiertoe is dat spaartegoeden, oude dag voorzieningen en potentiële erfenissen waren gestolen.

Door de enorme impact die online fraude op slachtoffers en hun omgeving heeft, kan worden gesproken van een nieuwe vorm van High Impact Crime (HIC).

Leads

Online fraudeurs maakten vaak gebruik van leads. Dit zijn bellijsten met persoonlijke gegevens van potentiële slachtoffers.

Toekomst

Online fraude wordt laagdrempeliger. Op internet zijn kant en klare blauwdrukken te vinden om zelf online fraude te plegen. Ook is bemerkt dat jongeren van elkaar leren om digitale fraude te plegen. Wie daar niet uitkomt, kan in bepaalde chatgroepen op bijvoorbeeld Telegram om advies vragen. Daarnaast worden op het Dark Web de benodigde inloggegevens, leads of geldezelnetwerken voor relatief weinig geld te koop aangeboden.

Experts verwachten een toename van phishingmails omdat chatbots gemakkelijk echt lijkende mails van financiële instellingen kunnen genereren. Phishingmails waren vooral gericht op ouderen maar kleine ondernemers worden in toenemende mate een doelwit. Dat komt omdat kleine ondernemers vanwege kostenbesparing relatief minder goed hun digitale veiligheidsmaatregelen op orde hebben.

Met de opkomst van kunstmatige intelligentie zal deze ook steeds vaker worden toegepast in diverse vormen van online fraude. Te denken valt aan het opstellen van phishing mails, het fabriceren van seksueel getint beeldmateriaal of zelfs de inzet van deep fakes bij hulpvraagfraude of CEO-fraude. Het lijkt dan dat bijvoorbeeld een familielid, collega of leidinggevende in real time met het slachtoffer communiceert en een verzoek doet om snel een belangrijke betaling te doen.

Wereldwijd neemt het aantal gevallen van pig butchering toe. Het ligt voor de hand dat ook inwoners in Nederland hier vaker slachtoffer van zullen worden.

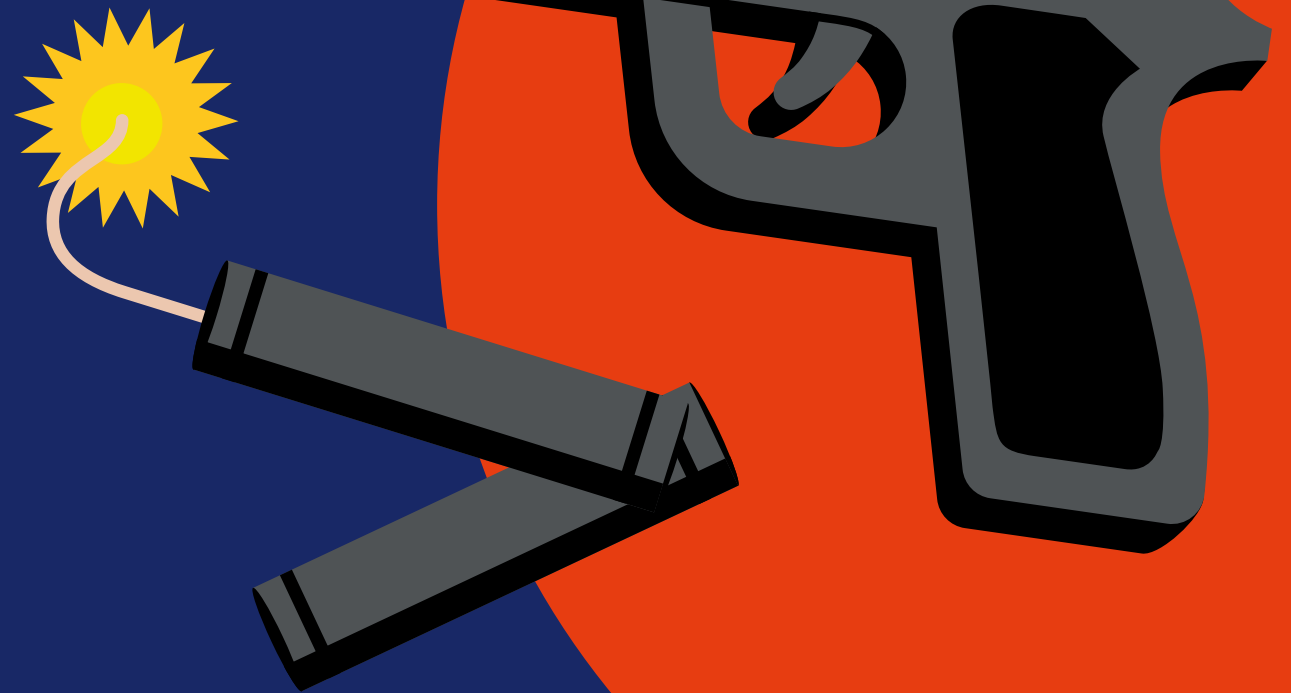
Er zullen hybride vormen van online fraude ontstaan omdat verschillende vormen van fraude worden gecombineerd.

De scheidslijn tussen online en offline criminelen wordt diffuser. Criminele verdiensten uit online fraude worden bijvoorbeeld ook geïnvesteerd in zendingen drugs.

In de bestrijding van online fraude zal niet alleen strafrecht, maar ook civielrecht vaker worden ingezet. Civielrecht is vooral relevant voor meerderjarige katvangers tegen wie minstens drie aangiftes liggen. Jurisprudentie laat zien dat zij medeverantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de geleden schade. Via een advocaat en een gerechtsdeurwaarder kunnen slachtoffers vervolgens financiële compensatie van de katvangers eisen.

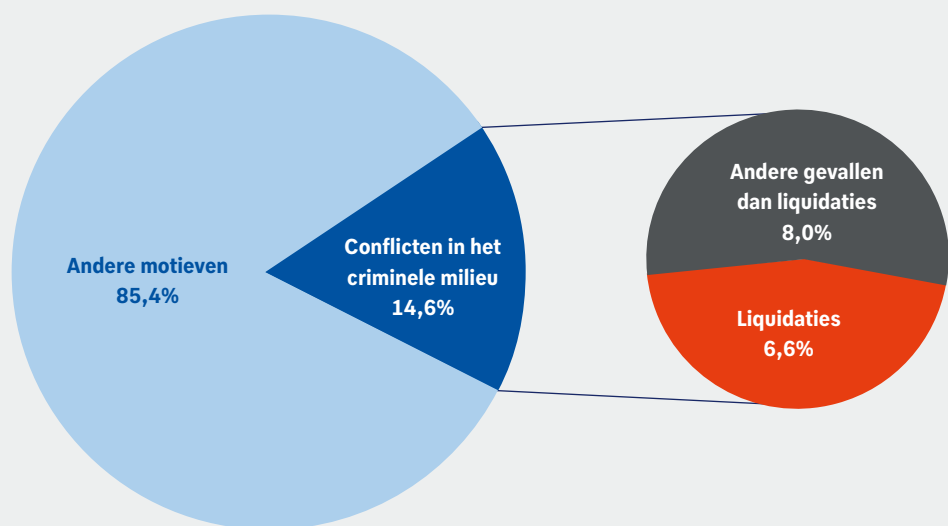
3.4 Geweld van de georganiseerde misdaad in beeld

Binnen het domein van de georganiseerde criminaliteit richt het fenomeenbeeld geweld zich op twee verschijningsvormen, te weten moord/doodslag in het criminele milieu en aanslagen met explosieven. Voor moord/doodslag is 2016-2023 als onderzoeksperiode genomen omdat hiermee ontwikkelingen voor dit fenomeen over de langere termijn kunnen worden gevolgd. Voor aanslagen met explosieven is de onderzoeksperiode op 2021-2023 gesteld. Dit heeft als reden dat de registratiemethode voor aanslagen in 2020 afwijkt van de latere jaren. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen. Voor meer informatie wordt naar “Geweld van georganiseerde misdaad in beeld; Fenomeenbeeld 2024” verwezen.

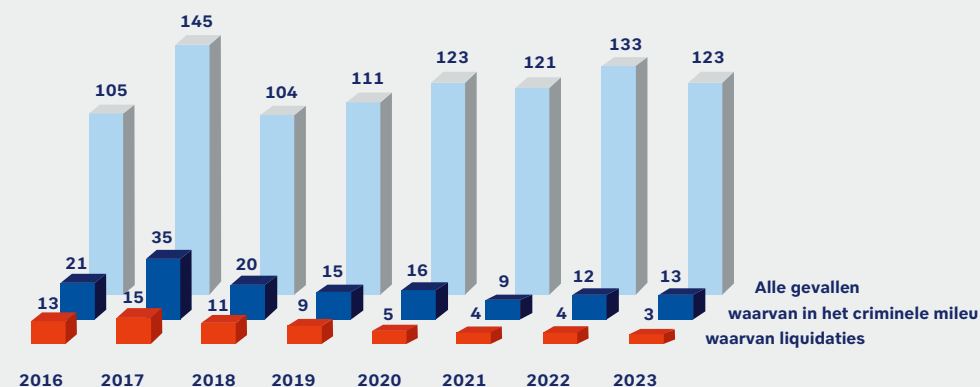
Geweld van de georganiseerde misdaad in cijfers

Moord/doodslag in het criminele milieu in perspectief (2016-2023)

Gevallen van moord/doodslag in Nederland met dodelijke slachtoffers (2016-2023).

Bron: Politie, Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies, Domein Intelligence & Landelijke Veiligheid, afdeling A&O en BI&K

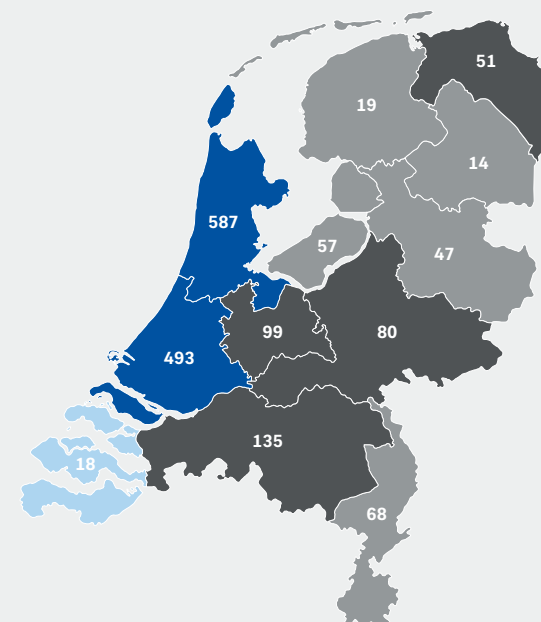
Geografische spreiding van liquidaties (kaartje links) en andere moord/doodslag in het criminele milieu (kaartje rechts) in de periode 2016-2023.

Bron: Politie, Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies, Domein Intelligence & Landelijke Veiligheid, afdeling A&O en BI&K

Geregistreerde aanslagen met explosieven in de periode 2021-2023 (N=1668).

Bron: Team Centrex CBRN-Explosieven/NBDC, Politie (d.d. 24/04/2024)

Pleegwijze

In het criminele milieu vindt zowel moord als doodslag plaats. ‘In het criminele milieu’ wil zeggen dat zowel dader als slachtoffer betrokken zijn bij criminele activiteiten met een georganiseerd karakter. Bij moord is sprake van opzet en voorbedachte rade, dat wil zeggen, een voornemen of vooropgezet plan met het doel iemand van het leven te beroven. In de context van het criminele milieu wordt dan doorgaans gesproken over ‘liquidaties’, hoewel dit strikt genomen geen juridische term is. Van doodslag is sprake als er geen voorgenomen plan is, maar wel de opzet om een ander van het leven te beroven. Er is dan in een ogenblikkelijke gemoedstopwelling gehandeld, de verdachte heeft niet de gelegenheid gehad om zich te bezinnen. De periode van bezinning is evenwel afhankelijk van de omstandigheden. Als iemand bijvoorbeeld tijdens een plotselinge ruzie nog eenvoudig een stap terug had kunnen doen, kan de feitenrechter alsnog van moord spreken. Theoretisch kan dus sprake zijn van een moord in het criminele milieu zonder dat er sprake is van een duidelijk vooropgezet plan zoals die bij liquidaties wordt aangetroffen.

In de onderzoeksperiode 2017-2023 waren diverse verschillen aan te wijzen tussen liquidaties en andere gevallen van moord en doodslag in het criminele milieu (hierna: andere gevallen).

- Liquidaties waren vooral een Randstedelijk probleem. Andere gevallen vonden veel meer door heel het land verspreid plaats.
- Liquidaties werden meestal uitgevoerd op de openbare weg of op parkeerplaatsen. Andere gevallen gebeurden naar verhouding vaker binnenskamers.
- De helft van de liquidaties vond tussen zes en twaalf uur 's avonds plaats. Andere gevallen vonden relatief vaker overdag plaats.
- Bijna 75% van de liquidaties werd tussen maandag en vrijdag uitgevoerd. 66% van de andere gevallen vonden in het weekend plaats.
- Bij liquidaties werd altijd een vuurwapen gebruikt. Bij andere gevallen werd in ongeveer 20% een steekwapen of een slagwapen gebruikt.
- Bij 33% van de liquidaties waren twee schutters betrokken. Bij andere gevallen betrof dit 15%.

Een verklaring voor veel van deze verschillen lag in het planmatige karakter van liquidaties dat bij de andere gevallen ontbrak. Ter voorbereiding van een liquidatie werden bijvoorbeeld ‘afleggers’ ingeschakeld die de vaste routines van het doelwit in kaart brachten. Omdat routines doordeweeks beter voorspelbaar waren, vonden liquidaties vaker op die dagen plaats.

Iets meer dan de helft (52%) van de slachtoffers van een liquidatie in de periode 2016-2023 viel binnen het ‘eigen kamp’. Tot het eigen kamp worden degenen gerekend met wie een samenwerkingsrelatie bestond of waarvoor hand- en spandiensten werden verricht. De meest voorkomende motieven om iemand ‘intern’ te liquideren waren wanprestatie, bestellen van het eigen samenwerkingsverband, loslippigheid in het criminele milieu of praten met politie en justitie.

Als het geen liquidatie betrof, was de aanleiding voor een fatale afloop grotendeels terug te voeren op conflicten rondom drugshandel. Te denken viel aan het niet betalen van een partij drugs, het niet leveren van drugs of diefstal van drugs. Soms ging het om gevallen waarbij voorafgaand aan de doodslag al een conflict bestond, maar er bij aanvang van de fatale ontmoeting nog geen intentie was om iemand te doden. De ontmoeting liep vervolgens uit de hand met een dodelijk slachtoffer als gevolg.

Bij bijna tachtig procent van alle aanslagen met explosieven in de periode van 2021-2023 werd illegaal verhandeld zwaar, professioneel vuurwerk gebruikt. Dit vuurwerk bleek op de illegale markt relatief makkelijk te verkrijgen tegen een lage prijs. In ongeveer 16% van de gevallen werd dit illegale vuurwerk gecombineerd met een brandstof en vormde dan een brandbom.

Aanslagen met explosieven binnen het criminele milieu hadden als oorzaak doorgaans ruzie over geld of drugs die verdwenen, gestolen of door de politie in beslag waren genomen.

Aanslagen met explosieven buiten het criminele milieu hadden als oorzaak doorgaans relationele problemen, burenruzies of conflicten tussen jongeren.

Als het beoogde doelwit van een aanslag met explosieven niet werd gevonden, werden aanslagen gepleegd op de woningen van familieleden of (ex-) partners teneinde druk uit te oefenen. Het kon echter ook een doelbewuste strategie zijn om direct richting familieleden te escaleren in plaats van eerst met het beoogde slachtoffer te onderhandelen.

Zowel voor het plegen van liquidaties als aanslagen met explosieven werd van outsourcing gebruik gemaakt. Het geweld werd dan uitbesteed. Hiertoe kon contact worden gezocht met ‘geweldsmakelaars’. Dit zijn facilitators die tegen vergoeding de liquidatie of aanslag regelen. Omdat geweldsmakelaars de daadwerkelijke liquidatie of aanslag aan derden uitbesteedden, bleef de opdrachtgever vaak buiten beeld.

Makelaars in liquidaties knipten opdrachten in delen op die aan verschillende criminelen of groeperingen werden uitbesteed. Het ging dan om taken als het achterhalen van adres- of voertuiggegevens, het fysiek of digitaal volgen van doelwitten, contra-observatie, het regelen van vluchtauto's, het regelen van vuurwapens en het inhuren van schutters.

Makelaars in aanslagen met explosieven gebruikten een relatief simpel traject. Doorgaans zetten deze geweldsmakelaars opdrachten uit bij tussenpersonen die vervolgens uitvoerders regelden om snel een vuurwerkbom te plaatsen.

De uitvoering van een liquidatie kon weken aan voorbereidingstijd kosten, maar het plegen van een aanslag op een woning kon binnen een dag worden geregeld.

Casus. Het plegen van aanslagen als businessmodel.

In een casus waarin de politie aanslagen vrijde en 20 personen aanhield, kwam zicht op een geweldsmakelaar. De geweldsmakelaar kreeg vanuit zijn uitgebreide criminele netwerk verzoeken om aanslagen te plegen. Vervolgens regelde de geweldsmakelaar via tussenpersonen iemand om de aanslag uit te voeren. Eén zo'n tussenpersoon was verantwoordelijk voor tenminste 20 aanslagen. De aanslagen zelf werden overwegend gepleegd door jonge, soms minderjarige, uitvoerders. Zij kregen hun opdrachten voornamelijk via Snapchat. Zij kregen alleen een adres mee maar wisten niet van wie de opdracht kwam of waarom zij het explosief moesten plaatsen.

Omvang

Van 2016 tot en met 2023 vonden er 965 gevallen van moord en doodslag in Nederland plaats waarvan 149 gevallen (één op de zeven) binnen het criminele milieu.

Onder de 149 doden in het criminele milieu waren 69 personen die volgens een vooropgezet moordplan werden omgebracht (liquidatie). Verder raakten bij liquidaties zeven mensen (zwaar)gewond. Het ging hier driemaal om een omstander en viermaal om het beoogde doelwit zelf.

Tussen 2020-2023 lag het aantal liquidaties gemiddeld op vier per jaar. Daarmee was het aantal sterk afgenomen ten opzichte van de periode 2016-2019 waarin gemiddeld elf personen werden geliquideerd. Ook het aantal dodelijke slachtoffers bij de andere gevallen van moord/doodslag in het criminele milieu daalde, van gemiddeld 23 in de periode 2016-2019 naar gemiddeld 15 in de periode 2020-2023.

Tussen 2016-2023 had bijna acht op de tien liquidaties (78%) in het criminele milieu te maken met de cocaïnemarkt. Daarnaast betrof ruim 9% de illegale markt in synthetische drugs, 5% de cannabismarkt en 5% de heroïnemarkt. Bij de andere gevallen van moord/doodslag in het criminele milieu betrof 35% primair de cocaïnemarkt, 25 procent de cannabismarkt, acht procent de synthetische drugsmarkt en vier procent de heroïnemarkt.

Op basis van een steekproef van 167 aanslagen met explosieven in 2023 werd geschat ten minste 20% een relatie met criminele activiteiten had. Daarmee had het merendeel van de aanslagen dus geen relatie met georganiseerde misdaad.

Het aantal aanslagen met explosieven verdubbelde jaarlijks grofweg sinds 2021. In 2021 ging het om 212 aanslagen, in 2022 om 439 en in 2023 om 1.017. Van deze aanslagen werd ongeveer 80% met illegaal verhandeld zwaar, professioneel vuurwerk gepleegd.

Twee derde van de aanslagen met explosieven vond in Noord- en Zuid-Holland plaats. Steden in Noord-Holland met meer dan twintig aanslagen in de periode 2021-2023 zijn Amsterdam (343), Purmerend (25), Haarlem (23) en Alkmaar (21). In Zuid-Holland ging het om Rotterdam (187) en Den Haag (95). Ook in de rest van het land vonden aanslagen plaats,

maar minder frequent. Het minst aantal aanslagen deed zich voor in de provincie Drenthe (14).

Nederland was in een Europese context een uitschieter voor wat betreft aanslagen met explosieven. In andere Europese landen lag het gebruik van explosieven veel lager.

Daders en betrokkenen

Bij liquidaties werd bijna driekwart van de schutters geïdentificeerd. Bij de andere gevallen van moord/doodslag in het criminele milieu lag dit percentage op 94%. Het verschil ontstond doordat bij liquidaties doorgaans sprake is van een vooropgezet vluchtplan en andere verhandelende maatregelen. Deze ontbraken bij spontane geweldsuitbarstingen.

Alle geïdentificeerde plegers van moord of doodslag waren mannen. De uitzondering betrof een geval waarbij drie mannen en een vrouw verantwoordelijk waren voor een hennep-ripdeal met dodelijke afloop.

De gemiddelde leeftijd van schutters bij liquidaties daalde van 29 jaar in 2016 naar 25 jaar in 2023. De gemiddelde leeftijd van plegers van de andere gevallen van moord of doodslag in het criminele milieu daalde nog sterker, van 39 jaar in 2016 naar 25 jaar in 2023. Deze dalingen waren niet het gevolg van een toename aan jonge schutters, maar van een afname van relatief oudere schutters.

De daders van liquidaties waren doorgaans geen onbekende van de politie. In de periode 2016-2021 (recente jaren ontbreken) was het overgrote deel al vóór het plegen van de liquidatie verdachte geweest van andere strafbare feiten. Gemiddeld ging het om 27 strafbare feiten wat hen in de categorie 'veelpleger' brengt. Hoewel geweldsdelicten niet het merendeel van hun strafbare feiten uitmaakten, was geweld bepaald geen uitzondering. Eén op de drie schutters begon zijn criminele carrière met een registratie voor geweld, negentig procent werd in zijn criminele carrière al eerder met geweld geregistreerd en 42% was zelfs betrokken geweest bij een eerdere (poging) tot moord/doodslag. Verder bleek een meerderheid van de schutters zijn criminele carrière al als minderjarige te zijn gestart. Doorgaans ging het eerste strafbare feit terug tot het 16e jaar, maar er waren ook vijf daders al voor hun twaalfde jaar verdachte aan een strafbaar feit waren gekoppeld.

Gevolgen

Uit politie-informatie bleek dat één op de zes dodelijke slachtoffers van liquidaties niet het beoogde doelwit was. In vier gevallen was sprake van een persoonsverwisseling, een zogeheten 'vergismoord'. In zeven gevallen werd een omstander dodelijk getroffen.

Ondanks de grote toename aan aanslagen met explosieven, bleef het aantal gewonden relatief laag. Dit was deels te verklaren door de locatie van het explosief (voordeur of brievenbus), het moment van de aanslag (nachtelijke uren) en de intentie (signaal afgeven).

Het gebruik, maar ook het onveilige vervoer en opslag van grotere partijen van illegaal verhandeld zwaar, professioneel vuurwerk leidde tot gevaarstelling voor de omgeving.

Gevolgen

Aanslagen leverden niet alleen fysieke schade op, maar hadden ook grote psychische impact op gezinsleden, burens en wijken.

De snelheid waarmee een aanslag via social media werd geregeld en een gebrek aan gedetailleerde doelwitinformatie leidde meermaals tot het verwisselen van straatnamen, nummers en zelfs steden. Het gevolg was dat de verkeerde bewoners werden getroffen.

Een aanslag leverde niet alleen fysieke schade op. Aanslagen hadden grote psychische impact op andere inwonende gezinsleden en creëerde onveiligheidsgevoelens bij burens in de straat.

Toekomst

De grote beschikbaarheid en de lage prijs van illegaal verhandeld zwaar, professioneel vuurwerk maakt het voor de uitvoerders en opdrachtgevers een aantrekkelijk explosief. Nederland probeert daarom de beschikbaarheid terug te dringen in de Europese Unie via nieuwe regels en richtlijnen voor de productie en handel in dit vuurwerk.

3.5 Contraterrorisme, Extremisme en Radicalisering (CTER)

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de voornaamste trends binnen het thema Contraterrorisme, Extremisme en Radicalisering (CTER). Met het oog op de actualiteit zijn deze trends gebaseerd op de Dreigingsbeelden Terrorisme Nederland (DTN) uit december 2023 en juni 2024 van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). Aan deze beelden leverde de politie een substantiële bijdrage.

De opzet van dit hoofdstuk wijkt enigszins af van de andere fenomeenbeelden. Bij CTER gaat het niet om criminele netwerken die voor financieel gewin actief zijn op criminele markten, maar om personen en groepen die vanuit een bepaald wereldbeeld bereid lijken om geweld te plegen. Onderstaande is daarom geordend aan de hand van die wereldbeelden, met in het bijzonder aandacht voor de ontwikkeling van het dreigingsniveau. Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen en ontwikkelingen. Voor meer informatie wordt naar de DTN's verwezen. Er is geen apart Fenomeenbeeld CTER verschenen.

Verhoging dreigingsniveau

In december 2023 verhoogde de NCTV het dreigingsniveau van 3 naar 4 (substantieel). Dat betekent “dat er een reële kans is dat een aanslag in Nederland zal plaatsvinden”.¹ Deze verhoging was de eerste in vijf jaar tijd, nadat in december 2019 het dreigingsniveau was afgeschaald van 4 naar 3.

De voornaamste aanleiding voor de verhoging was een grotere terrorismedreiging uit jihadistische hoek. Volgens de NCTV is dit van oudsher de stroming waar de grootste dreiging vanuit gaat. Ook was er sprake van een aanhoudende dreiging vanuit rechts-extremisme en anti-institutioneel extremisme. De NCTV signaleerde bovendien dat binnen het jihadisme en rechtsextremisme vaker zeer jeugdige personen online werden geïnspireerd tot geweld daden. Daarnaast bleek dat een aantal online geradicaliseerde jongeren en extremistische eenlingen ideologisch niet of nauwelijks zijn te plaatsen. In dat kader wordt wel gesproken van ‘saladebar-extremisten’.

Jihadisme en islamitisch terrorisme

Bij de dreiging vanuit het jihadisme is sprake van een paradox. Aan de ene kant is er in Nederland een geleidelijke daling van het aantal personen dat hier ‘zorgwekkend’ bij is betrokken. Aan de andere kant wordt de terroristische dreiging uit deze hoek hoger ingeschat. Deze paradox laat zich als volgt verklaren.

Het aantal jihadistische subjecten nam het afgelopen decennium aanvankelijk toe tot ongeveer 500, vooral onder invloed van het uitreizen naar de jihadistische strijd in Syrië en Irak. Inmiddels is een substantieel deel van de mannelijke uitreizigers waarschijnlijk omgekomen, keerde een deel terug en verblijft nu in detentie, of wordt niet meer gezien als terroristisch risicosubject. Sinds de ondergang van het ‘kalifaat’ van Islamitische Staat (IS) in 2019 verloor het Midden-Oosten veel van zijn aantrekkingskracht, al lijken sommigen nog wel geïnteresseerd om naar Somalië uit te reizen.

Het dreigingsniveau vanuit het jihadisme nam niettemin toe. Zo werden bepaalde gebeurtenissen door internationaal opererende jihadistische organisaties en online netwerken op sociale media aangegrepen om sympathisanten wereldwijd aan te zetten tot terroristische aanslagen ‘dicht bij huis’. Sinds oktober 2023 is bijvoorbeeld verontwaardiging over

de gevolgen van de strijd tussen Israël en Hamas in de Gazastrook een inspiratiebron voor gewelddadige eenlingen in Europa. Ook was Nederland in beeld gekomen bij buitenlandse jihadististen door koranschendingen of pogingen daartoe alhier.

Een andere reden om het jihadistische dreigingsniveau hoger in te schatten is dat IS, en vooral ISKP (Islamitische Staat Khorasan Provincie), een dependance van IS die vooral aanwezig is in Afghanistan en Centraal-Azië, zich weer meer is gaan richten op het plegen van relatief grote aanslagen in het buitenland. Een voorbeeld was de aanslag in maart 2024 op een concertzaal in Moskou waarbij 145 doden vielen. De aanslag werd opgeëist door IS en uitgevoerd door vier mannen van Tadzjiekse afkomst. Ook in Nederland werden in 2023 enkele Tadzjiekse aangehouden die er, samen met landgenoten in andere Europese landen, van worden verdacht terroristische acties voor te bereiden. ISKP verspreidt bovendien zeer actief propaganda, ook in het Engels.

Verder roept al-Qaida nog steeds op tot aanslagen in het westen en grijpt het de situatie in Gaza aan om moslims wereldwijd te mobiliseren voor de jihad.

Rechtsextremisme

De NCTV signaleert binnen het rechtsextremisme verschillende tendensen. Zo wordt geconstateerd dat bestaande rechtsextremistische groepen zich online en offline roeren. Zij proberen hun gedachtegoed online te normaliseren, waarbij achterdocht tegen instituties en functionarissen wordt geuit en haat tegen bepaalde (etnische, religieuze en seksuele) minderheidsgroepen wordt aangewakkerd. Een beperkt fenomeen dat offline in opkomst is, zijn de zogeheten active clubs. Deze clubs combineren rechtsextremistisch denken met fysieke training.

De politie ziet ook steeds vaker dat zeer jeugdige, minderjarige jongeren zich online laten inspireren tot fantaseren over rechtsterroristisch handelen. Het gedachtegoed is soms te rekenen tot het ‘accelerationisme’. Dit is een stroming die meent dat geweld de val van het huidige systeem kan versnellen waarna door strijd een nieuwe orde kan ontstaan. Vaak is het ideologisch profiel van deze jongeren diffuus – met elementen van nazistisch occultisme en satanisme.

Anti-institutioneel extremisme

Het anti-institutioneel extremisme verwijst naar de extremistische variant van de anti-institutionele beweging, een verzamelterm voor stromingen die sterk wantrouwen delen tegen de instituties zoals de overheid, de journalistiek, de wetenschap, de rechtspraak, etc. Zulk denken bestaat al langer maar kreeg een sterke impuls tijdens de coronapandemie. Het ging en gaat samen met bedreigen en belagen van politici, wetenschappers en journalisten.

Daders van anti-institutioneel extremisme zijn vaak ouder dan die bij andere extremistische stromingen. Het geweldspotentieel van anti-institutioneel extremisme lijkt, afgaande op incidenten in het buitenland, thans vooral aanwezig onder de zogeheten ‘sovereinen’.

¹ <https://www.nctv.nl/onderwerpen/dtn/over-het-dtn-en-het-dreigingsniveau>.

Soevereinen menen dat het rechtssysteem niet legitiem is en dat een boosaardige elite de macht heeft. Soevereinen menen daarom wetten te kunnen negeren en weigeren belastingen en premies te betalen, wat hen financieel in de problemen brengt. Het brengt soevereinen ook in conflict met de overheid (politie, deurwaarders). In het buitenland zijn individuele soevereinen zelfs tot dodelijk geweld overgegaan tegen de politie. De NCTV schat hun aantal op enkele tienduizenden. Hierbij liggen soms ook connecties met het rechtsextremistische milieu. De NCTV ziet dat een “kleine minderheid van de soevereinen in Nederland bereid [is] om offensief geweld te gebruiken tegen de vermeende ‘kwaadaardige elite’. Bij meerdere zelf-verklaarde soevereinen werden (vuur)wapens en munitie aangetroffen”.

Linksextremisme

Links extremisme manifesteert zich door verstoringen van de openbare orde, zoals bij weg-blokkades van XR. Ook wordt verharding geconstateerd, met name bij protesten tegen het Israëlische optreden in de oorlog in Gaza. Die protesten gingen herhaaldelijk gepaard met openbare ordeverstoringen, vernielingen en geweld tegen de politie, het hinderen van passanten en het doxxen van personen.

Vooralsnog lijkt links-extremisme op dit moment niet bij te dragen aan een op mensenlevens gerichte terroristische dreiging in Nederland. Het is voorstelbaar dat op termijn enkelingen tot linksterroristisch geweld overgaan, maar daar zijn vooralsnog geen aanwijzingen voor.

Internationaal terrorisme en separatisme

Onder internationaal terrorisme en separatisme vallen buitenlandse terroristische groeperingen die (met geweld) strijden tegen hun eigen overheid en waarvan aanhangers in Nederland die strijd ondersteunen. Zo zijn in Nederland al decennia aanhangers, frontorganisaties en mediaorganisaties van de PKK actief. Zulke aanhangers komen onregelmatig in beeld bij de opsporing in verband met werven voor de gewapende strijd tegen de Turkse staat, en het verheerlijken en financieren van die strijd.

De linksterroristische DHKPC, eveneens uit Turkije, kent een zeer beperkte maar prominente aanhang in Nederland. Een Nederlands DHKPC-lid kwam najaar 2023 met enkele anderen om bij een poging Turkije illegaal binnen te komen.

In Nederland zijn ook Iraanse oppositiegroeperingen actief. Van deze werd een vertegenwoordiger van de ASMLA, een separatistische groepering van Arabische Iraniërs, in Nederland vervolgd wegens betrokkenheid bij eerdere aanslagen in Iran. Tegelijk kregen sommigen ook bescherming van de Nederlandse overheid omdat zij hoogstwaarschijnlijk blootstonden aan geweld van de kant van Iran. Iraniërs in Nederland zijn doelwit van moord-aanslagen geweest.

Rond internationaal terrorisme en separatisme vraagt de situatie rond Eritreeërs ook aandacht, maar de terrorismecomponent is nog niet duidelijk. Wel waren er in 2023 gewelddadige confrontaties in Nederland en elders in Europa tussen sympathisanten en tegenstanders van het regime in Eritrea. Hierbij viel met name de Brigade N’Hamedu op, een oppositiegroep die bijeenkomsten van regimegezinde Eritreeërs met veel geweld probeert te

verstoren. Het geweld keerde zich ook tegen de politie, omstanders, en eigendommen. Vertegenwoordigers van het regime, dat zeer autoritair is, zijn mogelijk op nog beperkte schaal betrokken bij tegenacties en waren eerder waarschijnlijk betrokken bij afpersing van landgenoten in de diaspora.

Opkomst van diffuus extremisme

De politie stuit tegenwoordig regelmatig op personen die gewelddaden bespreken, plannen of plegen vanuit een afkeer van bepaalde bevolkingsgroepen, publieke figuren of instituties, maar die geen herkenbaar wereldbeeld hebben. In dit verband kan worden gesproken van diffuus extremisme, ook wel ‘saladebar-extremisme’ genoemd. Naar eigen inzicht worden ingrediënten uit verschillende ideologische stromingen gecombineerd, zoals bij een saladebuffet waarbij iedereen zijn eigen combinatie van salades samenstelt. Dit leidt vaak tot een ratjetoe aan extreme denkbeelden. De typische saladebar-extremist is een eenling, potentieel gewelddadig, die fixaties ontwikkelt in reactie op gebeurtenissen in de buitenwereld. Dit fenomeen stelt, net als bij rechtsextremistische jeugd, de politie voor de uitdaging hoe het te herkennen en een reëel beeld te krijgen van de dreiging. Ook hier voltrekt de radicalisering zich veelal online.

3.6 Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit

In het kader van het NIA-thema milieu zijn twee deelonderwerpen onder de loep genomen. Het gaat om criminaliteit bij de verwerking van kunststofafval en een verkenning van vormen van milieucriminaliteit die met nieuwe regelgeving omtrent klimaatverandering verband kunnen houden. Deze nieuwe regelgeving heeft onder andere betrekking op ontbossing, F-gassen (koudemiddelen), stimulering van duurzame brandstoffen, emissiehandel, het tegengaan van greenwashing en het invoeren van rapportageverplichtingen over duurzaamheid voor bedrijven. Hieronder volgen enkele belangrijke bevindingen en ontwikkelingen. Voor meer informatie wordt naar het “Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit, Fenomeenbeeld 2024” verwezen.

Dreigingsbeeld Milieucriminaliteit in cijfers

Hoeveelheid kunststofafval (HS-code 3915) geïmporteerd en geëxporteerd door Nederland per jaar met percentage van de export naar niet-OESO-landen

Bron: eigen analyse in UN Comtrade database in juni 2024

Jaar	Import (ton)	Export (ton)	Percentage export naar niet-OESO
2018	555.371	341.791	25%
2019	582.093	387.816	18%
2020	619.286	413.233	24%
2021	760.440	617.311	35%
2022	810.867	568.430	29%
2023	796.234	576.702	38%

TCI-rapportages, signalen en onderzoeken die gaan over mogelijke criminaliteit met kunststofafval bij ILT-IOD en de politie

Bron: Bron: gegevens Landelijke Milieukamer en ILT-IOD.

Soort	Bron	2020	2021	2022	2023	2024	Totaal
Risicosignalen, inlichtingen- & trendrapportages	ILT-IOD	3	4	1	2	7	17
Signalen	ILT-IOD	7	13	2	6	3	31
Opsporings-onderzoeken	ILT-IOD en politie	3	5	1	0	0	9
Totaal		13	22	4	8	10	57

Top 6 bestemmingen en herkomstlanden van door Nederland geëxporteerd en geïmporteerd kunststofafval (HS-code 3915) in de periode 2018-2023.

Bron: eigen analyse in UN Comtrade database in juni 2024

Import naar NL 2018-2023		Export uit NL 2018-2023	
Land van herkomst	Kunststofafval totaal (ton)	Land van bestemming	Kunststofafval totaal (ton)
Duitsland	1.616.031	Duitsland	515.313
België	712.781	België	515.035
Verenigd Koninkrijk	632.252	Indonesië	384.468
Frankrijk	377.861	Verenigd Koninkrijk	244.785
Polen	116.493	Turkije	191.149
Zweden	109.672	Vietnam	172.791

Pleegwijze

In de hele verwerkingsketen van kunststofafval, zowel bij de import, de verwerking in Nederland, de handel in het eindproduct als de export, vond crimineel handelen plaats. Door wet- en regelgeving te ontduiken, werd onrechtmatig financieel voordeel behaald.

In 2018 voerde China een importstop voor buitenlands kunststofafval door. Dit had tot gevolg dat de routes van legale en illegale ladingen kunststofafval werden verlegd naar andere Zuidoost-Aziatische landen, maar ook dichterbij huis zoals Polen en Turkije.

Om buitenlands toezicht te omzeilen, werden kunststofafvalstromen soms via omslachtige routes verplaatst. Op de route kon het afval worden bijgemengd met kunststofafval uit een ander land of opnieuw verpakt worden, waardoor het een nieuwe herkomst leek te hebben. Het kwam ook voor dat een groot concern een partij kunststofafval verplaatste door het intern (op papier) door te verkopen naar een vestiging in een ander land.

Om binnen Europa de kans op controles te verkleinen, werd verkeerde informatie aangegeven op digitale of fysieke documentatie zoals transportdocumenten of een begeleidingsbrieven. Daarbij werd bijvoorbeeld de vereiste code voor kunststofafval vervangen voor een code die betrekking had op een ander goed zoals textiel als daarmee een geringere kans op controle was.

Misbruik

Fabrikanten in het Verenigd Koninkrijk die jaarlijks grote hoeveelheden kunststof produceren, dienen recyclingcertificaten (à 150 euro per ton) te kopen om aan te tonen dat zij een gelijke hoeveelheid materiaal hebben gerecycled. Deze certificaten worden uitgegeven door geaccrediteerde recyclers of exporteurs die een bepaalde hoeveelheid kunststofafval hebben gerecycled. In de praktijk werd de regeling misbruikt door onder andere Nederlandse handelaren. Zo vonden er bijvoorbeeld dubbeltellingen in de export naar Nederland plaats, werden er papieren afvalstromen opgevoerd die nooit plaats hadden gevonden en werd afval in werkelijkheid niet of onjuist gerecycled.

De illegale handel in F-gassen vond ook op georganiseerde wijze plaats. Ladingspapieren werden vervalst maar ook dekladingen werden gebruikt. Importeurs wisten voortdurend nieuwe restricties te omzeilen, bijvoorbeeld door de goederencode voor natuurlijk koudemiddel te misbruiken.

F-gassen werden (en worden) in China geproduceerd waarna deze langs de periferie de EU binnenkwamen. Deze routes waren gericht op het vermijden van controles. Daarbij werd ook vaak misbruik gemaakt van een T1(transit)-status. Zolang de lading een transitstatus heeft, is handhaving namelijk beperkt. Na de 270 dagen waarin de T1-status mag worden 'aangezuiverd' is de daadwerkelijke eindbestemming van de (mogelijk illegale) F-gassen vrijwel niet meer te achterhalen.

Via online verkoopkanalen vonden de drukhouders met F-gassen hun weg naar de Nederlandse zwarte markt. De verkopers waren veelal in het buitenland gevestigd en verkochten alleen op bestelling en tegen contante betaling.

Aan de grondstoffen van biodiesel zijn eisen gesteld. De administratieve 'massabalans' van leveranciers over inkomende grondstoffen en uitgaande brandstof bleek echter niet altijd met de realiteit overeen te komen. Door andere afvalstoffen of juist goedkopere palmolie om te katten naar de duurzame grondstof 'gebruikt frituurvet', werd veel geld verdiend met ten onrechte ontvangen duurzaamheidscertificaten.

Omvang

Het is niet mogelijk om onderbouwde uitspraken te doen over de omvang van de criminaliteit met kunststofafval. Toezicht en handhaving op de afvalbranche en afvalstromen is versnipperd terwijl er tegelijk sprake is van complexe concernrelaties, enorme volumes en een hoog aantal transportbewegingen die vanuit en via Nederland plaatsvinden.

De analyse van klimaatcriminaliteit richtte zich primair op het identificeren van criminogene factoren en niet op het kwantificeren van de omvang. Alleen ten aanzien van de handel in F-gassen werd door experts geschat dat ongeveer een derde van de totale illegaal omzet was.

Daders en betrokkenen

Binnen de kunststofafvalhandel was sprake van witteboordencriminaliteit. Vaak waren legale rechtspersonen betrokken die binnen hun bedrijfsvoering ook illegale activiteiten ontplooiën.

Misbruik in de kunststofafvalmarkt werd gepleegd door rechtspersonen in de vorm van 'handelaren' en 'tussenpersonen'. Handelaren zijn bedrijven die stromen afval opkopen en weer verkopen. Tussenpersonen zijn bedrijven die allerlei diensten verlenen in de afvalketen. Zij brengen bijvoorbeeld handelspartijen bij elkaar, regelen het transport of verzorgen de administratie.

Risicovolle handelaren en tussenpersonen in de kunststofafvalmarkt waren vaak kleine bedrijven die zelf geen opslag of verwerkingslocatie hadden. Hierdoor waren zij niet vergunningplichtig wat resulteerde in een mindere mate van overheidscontrole. Daarnaast was de kunststofafvalmarkt eenvoudig te betreden omdat er weinig wettelijke vereisten waren om 'handelaar' te worden in de zin van de Wet milieubeheer.

Kleine handelaren en tussenpersonen in de kunststofafvalmarkt werden soms door grote inzamelaars en sorteerbedrijven als katvanger ingezet. Grote bedrijven besteedden dan sterk vervuilde kunststofafvalstromen bewust aan goedkope, kleinere partijen uit. De grote bedrijven waren dan zelf moeilijk verantwoordelijk te stellen voor wat er vervolgens met het materiaal gebeurde.

Gevolgen

Laagwaardig kunststofafval dat illegaal naar het buitenland werd getransporteerd, werd daar vaak niet gerecycled maar verbrand of naar een stortplaats gebracht.

Er waren aanwijzingen dat corrupte ambtenaren in het buitenland illegale kunststofafvalstromen faciliteren.

Gevolgen

In Nederland zorgde crimineel handelen met kunststofafval voor ondermijning van een gelijk speelveld ten koste van afvalverwerkers die wel volgens de regels werkten.

Een risicoanalyse van de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) gaf enige indicatie van de schade die resulteerde door onjuiste verwerking van kunststofafval. De maatschappelijke schade van gemist hergebruik van kunststofafval werd geschat op 75 miljoen euro per jaar. Dit is afval dat niet in voldoende mate werd hergebruikt of nuttig toegepast. De schade van kunststofafval dat door onjuiste registratie buiten de gangbare afvalverwerking en recycling bleef, werd op 87 miljoen euro geschat.

Laagwaardig kunststofafval dat illegaal naar het buitenland werd getransporteerd, werd daar vaak niet gerecycled maar verbrand of naar een stortplaats gebracht. Bij ongereguleerde verbranding van kunststof (en additieven) ontstaan giftige emissies met ernstige gevolgen voor de lokale ecologie en de gezondheid van de mens. Ook de stortplaatsen zelf zijn een grote bron van lokale vervuiling die via rivieren de zee instroomt.

De illegale handel in F-gassen leidde tot economische schade voor bedrijven die zich wel aan de regels hielden. Dit betrof zowel producenten als installatiebedrijven die koelinstallaties onderhouden. Ook bestond er door illegale praktijken een grotere kans dat F-gassen ontsnapten naar de atmosfeer dan als strikt volgens de regels wordt gewerkt.

De handel in illegaal hout ging gepaard met ontbossing, het vernietigen van de leefomgeving van lokale gemeenschappen, corruptie en niet zelden van geweld.

Toekomst

Door de EU-Verordening aangaande Milieucriminaliteit worden lidstaten vanaf 2024 sterker gemaand om het strafrecht in te zetten voor een aantal genoemde milieudelicten.

Meerdere soorten kunststofafval zijn in 2024 procedureel gelijkgesteld aan 'gevaarlijk afval'. Export is alleen toegestaan als het bijvoorbeeld nagenoeg vrij is van verontreiniging en bestemd voor recycling. In 2026 zal een verbod van het exporteren van kunststofafval buiten de Europese Unie gaan gelden.

Als gevolg van herziene EU-verordeningen en strengere quota wordt de handel in bepaalde koelmiddelen (F-gassen) meer aan banden gelegd. Ook kunnen niet-gecertificeerde installateurs in principe geen F-gassen meer kopen bij legale verkopers. Tegelijk blijft de vraag naar deze middelen groot doordat veel bestaande installaties er nog mee werken. Het is daarom te verwachten dat de illegale handel in F-gassen zal toenemen.

De ontbossingsverordening en de handel in F-gassen of biodiesel worden door landen binnen de Europese Unie niet op gelijke wijze gecontroleerd. Daarbij geldt dat producten die eenmaal in de EU voorhanden zijn, vrij van het ene land naar het andere kunnen worden

gebracht. De combinatie van verschillende vormen van toezicht en vrij handelsverkeer kan een prikkel tot fraude vormen.

Tegenover een versnipperd landschap van toezicht en handhaving staat een steeds meer geconglomereerde afvalverwerkingsindustrie. Door beperkte kennis van de onderlinge verwevenheid van de spelers in de afvalbranche is toezicht lastig. Een bijkomend risico is als binnen de afvalbranche onderling prijsafspraken worden gemaakt.

Handhaving van de ontbossingsverordening wordt bemoeilijkt doordat een toenemend aantal brievenbusfirma's zich als moederbedrijf in Nederland vestigt terwijl de operationele structuur ergens anders actief is. Het is daardoor lastiger te achterhalen welke personen de leiding van een bedrijf hebben en wie welke beslissingen neemt.

Meer fenomeenbeelden

Bekijk alle fenomeenbeelden op:
<https://www.politie.nl/informatie/publicaties-over-georganiseerde-criminaliteit.html>

Colofon

Uitgave:

Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies (LO) & Eenheid Landelijke Expertise en Operaties (LX)
Postbus 100
3970 AC Driebergen

Zoetermeer, september 2024

Rubricering: niet vertrouwelijk

Projectmanager:

Alexandra van den Heerik, LO & LX

Redactie:

Melvin Soudijn

Vormgeving:

Team Productie, Politiedienstencentrum, LO & LX

Wijze van verwijzen:

Soudijn, M. (2024). Samenwerken en uitbesteden: georganiseerde misdaad in beeld. Fenomeenbeelden 2024. Politie, Eenheid Landelijke Opsporing en Interventies & Eenheid Landelijke Expertise en Operaties.

© 2024 Politie, all rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, op geautomatiseerde wijze opgeslagen of openbaar gemaakt in enige vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de politie.

